

V letošním roce 2015 uplyne dlouhých 70 let od osvobození naší obce. Do této chvíle nebyla vydána ucelená publikace, která by obsahovala vzpomínky pamětníků, povětšinou rodáků, a zachytila tak tyto důležité okamžiky pro budoucí generace. Vzhledem k době, jež od uvedené události uběhla, ubývá pamětníků, a příležitostí k zaznamenání dávných vzpomínek je stále méně a méně. Toto významné výročí je ideální k zachycení vzdalujících se nadějí zaznamenat tyto vzpomínky. Několik občanů naší obce si uvědomilo jejich prchavost a kromě událostí již písemně zaznamenaných v archívních dokumentech, knihách a novinách zde přinášejí další autentické vzpomínky zaznamenané pro publikaci, kterou právě čtete.

Hrabová a její občané měli vcelku štěstí, válka byla k obci milostivá. Občané sice strádali nedostatkem potravin a dalšími všeobecnými důsledky války. Bojů však byli téměř až do jejího závěru ušetřeni. Do Hrabové válka vstoupila jekotem sirén v noci ze 14. na 15. března 1939, kdy v uvítání okupačních vojsk spustily všechny sirény vítkovických železáren, kterým vládli téměř po celou dobu první republiky Němci. Druhý den pochodovali po zuby ozbrojení hitlerovští vojáci z Ostravy do Místku a do jejich tváří dul studený severák se sněhovými přeháňkami.

Lidé v obci si byli od počátku války bližší a navzájem si pomáhali. I přesto se v obci projevilo několik málo obyvatel, kteří nepokrytě spolupracovali s gestapem. Ne ani tak z přesvědčení, jako ze zjištěných důvodů.

Od počátku okupace vznikaly odbojové skupiny, do jejichž činnosti se zapojovali i naši občané, a mnozí z nich zaplatili za tuto statečnost cenu nejvyšší v koncentračních táborech. Vznikla vojenská odbojová organizace „Obrana národa“ a partyzánské skupiny „Jana Žižky“ a „Záře“. Nebyly to místní odbojové skupiny, občané se do nich obvykle zapojovali na svých pracovištích. Pamětní kniha Svazu protifašistických bojovníků v Ostravě-Hrabové uvádí, že do odboje se

zapojilo 30 našich občanů, z nichž 16 zahynulo v koncentračních táborech a dva byli popraveni gilotinou. Zbýlých 12 občanů se po válce vrátilo z koncentračních táborů a věznic.

V koncentračních táborech zahynuli:

Antonín Adámek, Rudolf Bosák, Karel Gajdošek, Jindřich Fluxa, Josef Hranický, Viktor Klíž, Oskar Linhart, Adolf Lýko, Arnošt Mutina, Jan Olšanský, František Pánek, Ferdinand Peřina, Josef Svoboda, Alois Stibor, Josef Závada, Karel Závada.

Popraveni byli:

Augustin Kijonka, Augustin Zdražila.

Perzekvováni byli:

Antonín Frýdecký, František Janša, Štěpán Janša, Vladislav Kříbek, Antonín Kuča, Bohumil Laník, Vladimír Petr, František Svoboda, Alois Šebesta, Antonín Tomáš, Josef Telinger, Ladislav Unger.

Proti okupantům bojoval v zahraniční armádě Ing. František Vašíček, který padl v Africe u Tobruku.

Dalších 14 mladých občanů bylo zapojeno do odboje české mládeže, zejména v rámci odbojové skupiny „Záře“. Tři z nich hrdinně položili své životy.

Vladislav Čermák (padl), Jaroslav Fajfka, Miroslav Gajdošek (padl), Přemysl Gerold, Vlastimil Gromnica, Oldřich Janečka, Josef Jurečka, František Krejčí, Arnošt Matýsek, Emil Mutina, Antonín Mynář, Adolf Neuwirt, Vojtěch Slavík, Jaroslav Vavruška (padl)

V odboji pomáhali:

Václav Adámek, Miroslav Hošek, Jan Janša, Břetislav Oliva, Cyril Sobek, Ludvík Sobek, František Šostý, Josef Tichopád, Vincenc Uher, Josef Zeman.

Pro podezření z ilegální činnosti byli vězněni:

Augustin Adámek, Bohumil Bláha, Adolf Blecha, Josef Kašinský, František Krejčí, Rudolf Lýko, Leopold Mikolajek, Alois Mojžížek, Zdeňka Olivová, Vladimír Opěla, Rudolf Vašíček, Sylvie Waltrová.

Z důvodu rasových zahynula v plynové komoře v Osvětimi Kamila Vlčková. Z neznámých příčin byl zatčen a v plynové komoře v Osvětimi zahynul ve věku 20 let Albín Santarius.

Z rasových důvodů byli vězněni, ale po válce se vrátili domů Josef a Lilie Zímovi.

Hrdinové a oběti...

Vzpomeňme nyní jmenovitě ty, kteří se konce války nedožili, zahynuli v koncentračních táborech, na popravistiších či bojišti.

Antonín Adámek, narozen 17. 5. 1912, rolník, odbojově byl činný v „Obraně národa“ – odbojové skupině Matěj. Byl zatčen 4. 7. 1940. Souzen byl Stanným soudem, odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu a zde zahynul 29. 11. 1941.

Rudolf Bosák, narozen 5. 5. 1898, horník, zapojen do odbojové organizace KSČ na závodě. Zatčen 5. 12. 1942. 11. 1. 1943 byl odvečen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 6. 2. 1943 zahynul.

Vladislav Čermák, narozen 9. 1. 1923 v Hrabové. Aktivní člen podzemní skupiny „Záře“. Po osvobození Hrabové pomáhá sovětské armádě jako jejich rozvědčík a umírá 3. 5. 1945 ve Fryčovicích, kdy je ubit pažbou německým vojákem. Tento mu po svém bestiálním činu pověsil na krk své identifikační známky. Z tohoto důvodu byl Vladislav Čermák omylem pohřben s padlými německými vojáky v místě. Po zoufalém pátrání jeho rodičů byl omyl napraven a jeho ostatky byly za přispění obce převezeny a pohřbeny v kovové rakvi na našem hřbitově v Hrabové.

Jindřich Fluxa, narozen 8. 4. 1914, dělník, vedoucí odboje trojskupiny KSČ. Zatčen 22. 1. 1940, avšak 6. 3. 1940 byl propuštěn. Znovu byl zatčen 18. 3. 1941, s návrhem koncentračního tábora, skupiny I. Byl odvezen do Osvětimi dne 11. 9. 1942, kde 11. 11. 1942 zahynul.

Karel Gajdošek, narozen 28. 3. 1895, dělník, zapojen do odbojové organizace KSČ ve Vítkovických železárnách. Zatčen 5. 12. 1942. Dne 18. 1. 1943 odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi. Tam zahynul 3. 2. 1943.

Josef Hranický, narozen 15. 3. 1914, soustružník, činný v odbojové organizaci Obrana národa – skupina Ing. Knejzlík ve Vítkovických železárnách. Zatčen 19. 9. 1941. Po vyhlášení I. stanného práva odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde 22. 7. 1942 zahynul.

Augustin Kijonka, narozen 9. 8. 1899, zámečnický, činný v odbojové organizaci KSČ a národním revolučním výboru. Zatčen 2. 10. 1942. Dne 1. 12. 1942 odvezen do Vratislavi, kde byl 19. 4. 1943 odsouzen k smrti a 1. 7. 1943 sťat gilotinou.

Vítězslav Klíž, narozen 4. 1. 1893, horník, zapojen do odbojové organizace KSČ v závodě. Zatčen 5. 12. 1942, v lednu 1943 odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi, tam zahynul 6. 2. 1943.

Oskar Linhart, narozen 11. 12. 1909, elektrikář, zapojen do odbojové organizace KSČ ve Vítkovických železárnách. Zatčen 19. 9. 1941. Po vyhlášení I. stanného práva odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde 28. 10. 1942 zahynul.

Adolf Lýko, narozen 8. 6. 1908, dělník, zapojen do odbojové organizace „Obrana národa“ – skupina Ing. Knejzlík ve Vítkovických železárnách. Zatčen 29. 10. 1941 a v době I. stanného práva odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zahynul 18. 9. 1942.

Arnošt Mutina, narozen 12. 1. 1909, elektrikář, činný v odbojové organizaci Obrana národa – skupina Matěj. Zatčen 25. 10. 1940. V době I. stanného práva byl odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, tam zahynul 1. 12. 1941.

Jan Olšanský, narozen 2. 6. 1875, kotlář, zapojen do odbojové organizace KSČ. Zatčen 21. 2. 1940 a odsouzen na 1 rok a 2 měsíce ve Vratislavi, 14. 1. 1942 odvezen do koncentračního tábora ve Flossenbürgu, kde za necelý měsíc, 8. 2. 1942, zahynul.

František Pánek, narozen 21. 6. 1903, dělník, zapojen do odbojové organizace KSČ ve Vítkovických železárnách. Zatčen 5. 12. 1942 a 18. 1. 1943 odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde zahynul 23. 2. 1943.

Ferdinand Peřina, narozen 22. 11. 1901, zapojen do odbojové organizace KSČ ve Vítkovických železárnách. Zatčen 5. 12. 1942. V lednu 1943 odvezen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 16. 3. 1943 zahynul.

Alois Stibor, narozen 9. 4. 1919, posluchač vysoké školy technické v Praze. Zapojen do odbojové organizace „Obrana národa“ – skupina Matěj. Zatčen 6. 12. 1941. V době I. stanného práva odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde 14. 4. 1942 zahynul.

Josef Svoboda, narozen 25. 11. 1911, dělník, činný v odbojové organizaci „Obrana národa“ – skupina Ing. Knejzlík ve vítkovických železárnách. Zatčen 19. 9. 1941 a po vyhlášení I. stanného práva odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zahynul 27. 5. 1942.

Josef Závada, narozen 28. 12. 1898, úředník, zapojen v domácím odboji. Zatčen 17. 9. 1940 a v době I. stanného práva deportován do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde 19. 7. 1942 zahynul. Po tomto hrdinovi se jmenuje naše Závadova ulice.

Karel Závada, narozen 23. 3. 1905, soustružník, zapojen do odbojové organizace „Obrana národa“ – skupina Ing. Knejzlík ve vítkovických železárnách. Zatčen podruhé 18. 12. 1941 a po vyhlášení I. stanného práva odvezen v lednu 1942 do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zahynul dne 20. 5. 1942.

Augustin Zdražila, narozen 3. 12. 1910, hutník, činný v odbojové organizaci KSČ jako velitel místní skupiny a člen základní trojky. Zatčen 25. 7. 1942. Dne 1. 12. 1942 odvezen do Vratislavi, kde byl 22. 1. 1944 odsouzen k trestu smrti. Popraven gilotinou dne 25. 5. 1944.

Kamila Vlčková, narozena 15. 6. 1890 v rodině hrabovského hostinského Sigmunda Turadta. Byla uvězněna gestapem z důvodu rasové perzekuce dne 10. 11. 1941 a usmrcena v plynové komoře v Osvětimi dne 20. 10. 1942.

Vladislav Čermák a Jaroslav Vavruška

Osvobození ...

První význačnou událostí související s osvobozením v památném roce 1945 bylo bombardování Ostravy 29. srpna roku 1944. Nálet provedly americké bombardéry typu B 24 Liberator, které startovaly z jihoitalské letecké základny v Bari. Nálet začal v 10.45 a trval do 11.55.

Asi 400 těžkých bombardérů přelétávalo ve střední výšce od Výškovic přes Zábřeh, Vítkovice, Moravskou Ostravu, Slezskou Ostravu na Pudlov a Bohumín. Cílem leteckého útoku byla zábřežská chemička Rütgers, vítkovické železárny, šachty v Moravské a Slezské Ostravě, železniční tratě a silnice. Bomby ovšem dopadly i na obytné domy, zejména v okolí zábřežské nemocnice a hřbitova, v Ostravě v okolí obchodního domu Textilia, na ulici Zámecké, v oblasti Nádražní třídy i jinde.

Zcela bylo zničeno 123 domů a 1475 bylo lehce nebo těžce poškozeno. Bomby dopadly i na chirurgické a interní oddělení zábřežské nemocnice. Zahynulo tam 30 pacientů, vesměs německých vojáků. Poškozena byly i městská jatka.

V průmyslových závodech explodovalo 487 bomb, mimo tyto cíle dopadlo 170 bomb. Nejvíce škod utrpěly vítkovické železárny, na které dopadlo 240 bomb. Výroba byla omezena v provozech vysoké pece, ocelárna, kotlárna, slévárna a rourovna. Bombardování postihlo i provoz, kde se vyráběla munice.

Silnice byly na mnoha místech přerušeny velkými krátery, veškerá pouliční doprava byla přerušena. Zastavena byla i železniční doprava do Bohumína pro těžce poškozené nádraží.

Nenahraditelné škody byly způsobeny ostravským obyvatelům. Zahynulo 410 osob, z toho na území vítkovických železáren 108. Zasaženy byly i tři plně obsazené protiletdecké kryty. Byl to kryt v blízkosti rourovny vítkovických železáren na Pohraniční ulici, v prostoru dnešního výstaviště Černá louka a kryt v haldě na Zárubku.

Po náletu byl na určitou dobu přerušen provoz ve všech závodech, protože bylo nutno vyprošťovat oběti a odstraňovat způsobené škody. Toto velké bombardování působilo na obyvatelstvo především psychicky. Mnozí odcházeli k příbuzným do okolních vesnic, osazenstvo závodů při všech dalších náletech odcházelo do úkrytů a jen neochotně se vracelo na svá pracoviště. Po tomto náletu se začaly na celém území města budovat protiletdecké kryty a vodní nádrže k hašení požárů.

Zbývající válečné měsíce prožívali občané Ostravy a okolních vesnic ve velké nervozitě. Díky poslechu zahraničního rozhlasu byl všeobecný přehled o situaci na frontách, v jarních měsících roku 1945 bylo čas od času slyšet vzdálenou dělostřeleckou palbu.

Následovaly další letecké popluchy, i když bombardování již nemělo tak velký počet obětí. Těchto náletů se zúčastňovala hlavně sovětská letadla, která shazovala bomby na jednotlivé objekty, např. nádraží, vojenské objekty, průmyslové závody, silnice apod. Poslední nálet se uskutečnil 15. dubna. Nálety a letecké popluchy velmi narušovaly průmyslovou výrobu a celkový život ve městě i na vesnicích.

Z obecní kroniky Hrabové – „Osvobozovací boj“

Koncem měsíce dubna 1945 se fronta přiblížila k Ostravě. Němci opevňovali zdejší kraj, nahnali muže a zdejší mládež na kopání zákopů, stavěli drátěné překážky, chystali „španělské jezdce“ a připravovali střelny. Všechno bylo prováděno směrem k Bohumínu. Rudá armáda s československými tankisty se přiblížila k Ostravě směrem opačným. Prudkým nápirem vynutila si přechod od Ratiboře přes opavské Slezsko a po těžkých bojích dobyla 30. dubna část města Ostravy. Celý tento týden byly podnikány sovětskými letouny prudké nálety na ustupující německou armádu. Četné požáry na Hlučínsku a Opavsku dosvědčovaly, že fronta se přiblížila těsně k nám.

Na dolním konci obce na Žižkově se Němci připravovali k boji budováním různých překážek. Dva dny před nápirem Rudé armády odvezli zásoby zbraní a střeliva, které měli uschovány ve staré škole pro okolní posádky. Odvezli také protiletadlová děla z pozemku rolníka Fr. Ličky, č. p. 30, a při vyklizení letiště v Hrabůvce demolovali jeho plochu a zapálili hangáry.

Po dobytí Zábřehu a Vítkovic dne 30. dubna Němci nechali překážky nevyužity a dali se na ústup k Paskovu. V odpoledních hodinách vyjízďelo vozatajstvo i s pěšáky, za nimi byli odváženi ranění a naposled obrněná auta s děly.

Do večera byla Ostrava osvobozena od Němců směrem k nám až po Hrabůvku. Jednotliví ustupující vojáci zabavovali rolníkům koně a jízdní kola, chtějíce se tak rychle dostat do bezpečí.

Ráno 1. května vyrazila Sovětská armáda z Vítkovic a o půl deváté začaly boje na Žižkově, na Šídlovci a na dolním konci obce. Střílelo se z kulometů, samopalů a z děl. Když Rudá armáda zlomila odpor, okupanti se dali na útěk. Přitom vyhodili do vzduchu most přes Ostravici. U něho padl Jaroslav Vavruška, jedenadvacetiletý partyzán

ze skupiny „Záře“, který ukazoval cestu rudoarmějcům a informoval je o situaci v okolí. Při bojích byl také usmrčen Miroslav Gajdošek, jeden ze tří synů Karla Gajdoška, zahynuvšího v Osvětimi.

U kunčického nádraží strhl se větší boj, do něhož zasahovaly i tanky. Hitlerovští vojáci kladli tuhý odpor. Obyvatelé Závodí zůstali ve svých domech a sklepích. Těžce byli zraněni Josef Slepík a jeho dcera Marta a pět dalších občanů přišlo o život.

Příchod sovětských vojáků vzbudil mezi občany Hrabové neobyčejnou radost, která byla zastíněna smrtí šesti spoluobčanů a osmnácti rudoarmějců.

Všichni byli s pietou pohřbeni na místním hřbitově. Později, 4. listopadu 1945, byla těla sovětských vojáků exhumována, zpopelněna v ostravském krematoriu a poté byly urny s ostatky uloženy do památníku Rudé armády v Komenského sadech.

Hitlerovských vojáků zůstalo na polích přes 30, a to kromě Závodí. Jejich těla musely posbírat ženy místních Němců a zakopat na obecním mrchovišti.

Z obecní kroniky Vratimova

Nejtěžší chvíle obce nastala v úterý dne 1. května odpoledne a večer. Již od rána blížila se ruská vojska k naší obci směrem od Hrabové ze západu a od Kunčic ze severu.

Odpoledne ustupovala již německá frontová vojska Vratimovem. Zmocnila se jich nervozita a panika. Fronta stála již na řece Ostravici a v Kunčicích. Po druhé hodině odpoledne byl Němci vyhozen most spojující Hrabovou s Vratimovem.

Na bojovém úseku podél trati na půdě naší obce (v továrně) padl v boji s Němci civilista dobrovolník Miroslav Gajdošek z Hrabové. Podrobnosti o tom jsou v knize Albína Dobeše: „Žalujeme!“.

Z farní kroniky Hrabové – „Léta Páně 1945“

(zápis ponechán téměř v původním znění kvůli autenticitě textu)

V únoru přišlo do Hrabové německé vojsko a obsadilo celou starou školu. V ní mělo uloženo střelivo. Hlavní sklad chtěli mít ve farní budově, ale když viděli mokrou faru, odešli a složili vše do komory vedle fary. U samého vchodu do fary postavili velké nákladní auto, faru násilím otevřeli, obestlali místo ve chlévě pro prase a berana. Berana zabili na třetí den, prase s nimi zůstávalo stále i za týden. Tak jedni odcházeli a druzí zase přicházeli a s nimi nová hrůza a strach. Dvorek školní i zahrada byla plná aut nákladních i osobních a nad nimi neustále kroužila letadla hloubková. Hrozný byl večer na sv. Josefa, kdy Hrabovou projížděla spousta vojáků směrem k Ostravě. Přišli se také do fary schovat vojáci, když ze všech stran byli osvětlováni. Pěchoty je asi hledaly a jen Pán Bůh nás chránil, že nebyli nalezeni. Tento večer byly bombardovány Vítkovice a mimo jiné, okolí kostela Don Bosco. Ve Vítkovicích utrpěl kostel bombardováním. Všechna okna to odnesla, hlavní dveře vyražené, ale nad nimi socha Panny Marie zůstala neporušena. Také kostel salesiánský byl tento večer velmi demolován.

Bylo před svátky velikonočními a bylo slyšeti těžké údery děl, které se táhly od Opavy. Den ode dne se fronta blížila a krajina se zatahovala hustým, černým dýmem. Příšerný to pohled. Nadešla neděle 29. dubna, kdy při mši svaté, ranní i velké, náš kostelík se třásl od základu. Při ranní mši sv. při pozdvihování se dveře otevřely, lid přítomný plakal a hrůzou se chvěl. „Pane, zachovej nás, nebo bez Tebe zahyneme!“ modlil se kněz a Pán Ježíš opravdu pomohl. Odpoledne po sv. požehnání bylo viděti tryskem odjížděti německé vojsko směrem

k Paskovu. Zastavili se u nás a zaplnili celé prostranství u kostela i na hřbitově a na farské louce pod hřbitovem. Nastala hrozná noc. Celý kraj osvětlen, zachvívá se v základech, neustálé bombardování, nízká letadla atd. Stará škola osvětlena, vojáci s největší rychlostí nakládají své věci a dávají se na útěk. Po půlnoci dopadl granát na školní střechu. Střepiny nalezeny pod okny bytu faráře, všechna okna se rázem vysypala. Do rána snášeny matriky a jiné věci do přízemí. Ráno je již ruské vojsko v Moravské Ostravě, Zábřehu. Mše sv. sloužena teprve o 11. hodině v zamčeném kostele. Věci kostelní všechny pryč, v úschově mezi spolehlivými farníky, některé ve faře. Všechno odneseno, co se odnésti dalo. Kostel dřevěný, což kdyby byl zničen a vyhořel. V ½ 11 hod. v noci jde kněz přes zahrádku, louku a hřbitov kostela, odnesl Krista Pána do farní budovy. Nese zároveň portatile, aby mohla býti sloužena mše svatá, kdyby snad kostel byl zničen. Sanctissimum (rozuměj svátost oltářní, eucharistie) uloženo v dolní světnici na upraveném stole, skoro 14 dnů.

Noc z 30. 4. na 1. 5. nebyla klidnější. Pozdě večer přišli dva němečtí vojáci a půjčili si kolo od faráře, na věčnou oplátku. Mše sv. sloužena o 10 hodině. Vojsko ruské je již jen asi 1 kilometr od kostela. Němci se zoufale brání a kladou velký odpor. Později je lze vidět utíkat kolem starého hřbitova, jdou farskou zahradou a pak po silnici směrem k Paskovu. Věž kostelní prostřelena, střecha nad hlavním oltářem poškozena, porouchán plot a uraženy pomníky od střepin na hřbitově u kostela. Vyhozen most přes Ostravici ... Asi o 2. hod. vidět první ruské vojáky. Lid jásá a hostí, napájí „samohonou“ vojáky. Do školy vnikají rozzuřené ženy a vyhazují okny obrazy Hitlera a jiných velkých pánů za doby a vlády Hitlerovy. Nemyslí, že sklo a rámy by se mohly upotřebit.

Radost se později zakalila, když se vojsko ruské dopouštělo nekalých skutků. Byli toho však příčinou mnohdy lidé sami, že ruské vojáky poštvali nebo poslali na jistou loupež. Tak např. přišli k jednomu hodináři u nás a tam vzali 60 kusů hodinek. Byly to hodinky cizí, které

tu měl hodinář právě ve správce. Jiná, ještě hroznější věc. Celý dvůr v Hrabové byl vyrabován. Krávy, asi 55 kusů zabito, vepřový dobytek všechen zničen, byt vykraden ..., že prý p. statkář je „Germán“. Pachatel, který ruským vojákům lhal na p. statkáře, byl odměněn. Stal se velkým pánem, odešel do pohraničí. Ruští vojáci zůstali v Hrabové až do července. Hrabovské školy obě obsazeny vojskem, proto se nevyučovalo vůbec. Je to jediná škola na celém Ostravsku, kde se nemohlo učit.

Prostřelená věž kostela

Zrádci a kolaboranti ...

Válka budí v lidech nejen sounáležitost, ale dává průchod lidskému zlu i mimo bojiště a v některých lidech otevírá naplno stavidla temných stránek jejich osobnosti. I v Hrabové takoví lidé byli. Bylo jich naštěstí málo, ale nepranýřovat je a zapomenout jejich křivé činy a charakter by bylo chybou.

Nejhorším byl Karel Koždoň, který neváhal udávat své spoluobčany, aby se dostal k jejich majetku. Byl invalidou z první světové války, z tohoto důvodu značně kulhal. Po jistou dobu dělal tajemníka válečných invalidů, ale byl propuštěn pro podvod a zpronevěru. Byl činný v Protižidovské lize, která vydávala týdeník „Árijský boj“. Připravil několik lidí o život a pod hrozbou udání vydíral občany. Jeho cílem se mimo jiné stali rolníci Karel Petr a Emil Nováček, hostinští Bohumil Chlupatý, Augustin Vlček a Rudolf Restl, obchodník Bedřich Chlupatý, statkář Otakar Lyčka, holič Inocenc Březina a mnoho dalších občanů. S falešným slibem záchrany před koncentračním táborem okrádal Židy z Ostravy o zlaté předměty, kožichy a další cenné věci. Stojí i za smrtí Kamily Vlčkové, manželky hostinského Vlčka, v koncentračním táboře. Podílel se i na smrti tří ostravských právníků dr. Fraše, dr. Rolkové a dr. Zemana, kteří byli na jeho udání internováni a zlikvidováni v koncentračním táboře. Po válce v roce 1946 byl Karel Koždoň odsouzen k trestu smrti a v krajské věznici v Ostravě popraven.

Vzpomínky a výpovědi ...

Výpověď Alice Vlčkové

Výpověď Alice Vlčkové, jak došlo k zatčení její matky gestapem a následné deportaci do koncentračního tábora Osvětim a pronásledování jí jako dcery.

Kamila Vlčková, rozená Turadtová, narozena 15. 6. 1890 v Ostravě-Hrabové v židovské rodině. V době pobytu v Hrabové vedla pohostinství na Paskovské ulici. Byla provdána za Augustina Vlčka, který pocházel z křesťanské rodiny. Z tohoto manželství vzešly dvě děti, Alice Vlčková a Evžen Vlček.

V době okupace a snad ještě před okupací existovala v Hrabové nacistická organizace vedená Karlem Koždoňem, která se po příchodu okupačních vojsk dala plně do služeb gestapa. Koždoň sám se stal agentem gestapa. Jeho činnost spočívala ve vedení boje proti židům, dále v podávání zpráv o místních občanech a jejich postoji k německé armádě. Koždoň, který byl nemajetný, se vyjádřil, že brzy bude majitelem hostince, který snadno získá tím, když udá gestapu Kamilu Vlčkovou.

V časopise „Árijský boj“ zveřejňoval nepodložené články o Kamile Vlčkové tak dlouho, až dosáhl svého cíle a Kamila Vlčková byla zatčena. K jejímu zatčení došlo v listopadu roku 1941 jednak na ústní udání Koždoňovo a jednak na základě jeho článků v uvedeném časopise. Byla zadržena na policejním ředitelství v Ostravě a v prosinci byla převezena do Brna na Cejl. V Brně-Cejlu byla držena až do dubna 1942, odkud byla převezena do koncentračního tábora Ravensbrück, kde byla vedena pod číslem 10611 v bloku 7/B. Z tohoto

koncentračního tábora byla převezena do koncentračního tábora v Osvětimi. Tam zemřela jako oběť rasové perzekuce v plynové komoře dne 6. 10. 1942.

Koždoň se po smrti Kamily Vlčkové pustil, spolu se svými kumpány, do pronásledování její dcery Alice Vlčkové, kterou si rovněž předsevzal odevzdat gestapu a dostat ji do koncentračního tábora jako její matku. Za tím účelem byla Alice Vlčková několikrát volána na policejní ředitelství v Ostravě, kde jí bylo řečeno, že pokud bude o ní uveřejněn ještě jeden článek v „Árijském boji“, bude deportována do koncentračního tábora. Na základě této výhrůžky se rozhodla Alice Vlčková z Hrabové utéct, aby se zachránila před odvečením do koncentráku. Se svým úmyslem se svěřila Janu Juříčkovi. Tento měl kontakty na partyzány na Vsetínsku, což mladá Alice Vlčková netušila a volba tohoto důvěrníka pro ní byla faktickou záchranou života. Jan Juříček ji odvezl v roce 1942 na Vsetínsko do obce Leskovec, kde pobývala u Anny Juříčkové. V lednu 1945 byla Alice Vlčková vyslýchána gestapem v Praze, odkud měla být deportována do lágru. Válečný vývoj a brzký konec války již toto našťěstí znemožnil.

*Z výpovědi Alice Vlčkové dne 20. 10. 1972,
zanesené v pamětní knize Svazu protifašistických bojovníků*

Vzpomínky Bohuslava Olšanského

První setkání s válečnými událostmi prožila Hrabová při náletu amerických letadel na Ostravu 29. srpna 1944. I na naši obec padlo devět bomb, vesměs však mimo obytná stavení, takže kromě rozbitých oken, popraskaných zdí a střech nezpůsobily větší škody. Jámy vyryté bombami byly hluboké pět metrů a široké deset metrů.

Další zásahy obec utrpěla z německých protiletadlových děl („flaků“), umístěných u dálnice vedoucí do Místku na pozemku Josefa Lyčky č. p. 30. Při jednom z náletů na Ostravu, kdy se již letadla vracela přes Kunčice směrem na Těšín, bylo to 20. listopadu 1944, začali po nich Němci z „flaků“ střílet a jeden šrapnel dopadl na vrata usedlosti Františka Kudělký, č. p. 45. Způsobil však jen hmotnou škodu. Dne 2. dubna střepina granátu proletěla střechou pekárny č. p. 42 a zranila její majitelku M. Noskovou.

Když se fronta začátkem roku 1945 přiblížila, nálety se stávaly častějšími. Lidé z Ostravy a Vítkovic houfně utíkali do okolních obcí a samozřejmě i do Hrabové. Členové hasičského sboru museli být v pohotovosti pro případ požáru.

S německým zásobováním už to bylo hodně špatné. V březnu a v dubnu měla obec najednou odvádět po 10 a 14 kusech dobytka. Hrozilo nebezpečí vydrancování skotu. Josef Zeman, vedoucí hospodářského a zásobovacího oddělení obce, se rozhodl k odvážnému kroku. Během čtyř dnů a nocí přepracoval soupis všeho dobytka i s příslušnými doklady tak, že 82 kusů skotu přidělil administrativně drobným chovatelům, o kterých věděl, že mají místo k ustájení a na které se nevztahovalo rekviziční právo. Věc se ve zmatku, který zachvacoval Němce před blížící se frontou, podařila.

V březnu a dubnu 1945 byly nálety téměř na denním pořádku, ale ty už podnikala sovětská letadla, byl to neklamný důkaz blížící se fronty. Zvláště po setmění bylo slyšet jejich bzučení a dopady bomb.

Naše obec však zůstala bombardování celkem uchráněna. Až na 18. dubna – neděli dopoledne. Jedno letadlo kroužilo stále nad obcí. Když okolo 18. hodiny přijíždělo do Hrabové auto s německými důstojníky, shodili na ně z letadla bombu. Auto však velkou rychlostí ujelo a usmrceno bylo pět kolemjdoucích i s dítětem v kočárku. Stalo se tak u pomníku strážmistra Janhuby.

Několik dní před 1. květnem, naším osvobozením, jsme mohli denně pozorovat pohyb fronty podle kroužících sovětských letadel, která po celé dny neúnavně bombardovala ustupující německá vojska. Kroužící letadla se neustále přibližovala. Odhadovali jsme: Poruba, Svinov, Zábřeh... Už jsme si říkali: teď přijdeme na řadu my. Někteří občané, pokud to bylo možné, zpevňovali kryty v domech, které by je ochránily alespoň proti střepinám. Ale 30. dubna, jako když utne, bombardování přestalo.

Němci se totiž v Hrabové nezdrželi, a když Rudá armáda osvobodila Zábřeh, Vítkovice a Ostravu, ustoupili až do Paskova. Už předtím vyhodili hangáry na letišti v Hrabůvce, odvezli „flaky“ i zásoby, které měli uskladněny v hrabovské škole. Ve vesnici zůstaly jen zadní voje, které měly kryt ústup. V očích některých ustupujících Němců byl patrný strach, s úzkostí nahlíželi ze silnice do zahrádek a za domky, zda je již sovětští vojáci nezaskočili. Někteří důstojníci se však ještě pokoušeli přinutit obyvatele, které zahlédli na silnici nebo na dvorku, ke kopání zákopů podél silnice. Valně se jim to však nedařilo. Na obranu se hlavně připravili v části obce zvané Žížkov, sousedící s Hrabůvkou. Podél cesty vykopali zákopy a cestu zahradili drátěnými překážkami a „španělskými jezdci“ proti tankům.

Dne 30. dubna k večeru byl v Ostravě klid. Toho využili někteří nedočkaví odvážlivci a přešli frontu až do Hrabůvky ke kolonii, kde již byli Rusové. Byl mezi nimi i František Vašíček, který se vrátil kolem osmé hodiny večer a oznamoval, že v Zábřehu a Vítkovicích již všude vlají prapory a lidé se radují z osvobození.

Dne 1. května bylo nápadné ticho, letadla toho dne nekroužila. Němci posílili svůj zadní voj některými jednotkami z Paskova. Sovětská vojska vyrazila ráno z Vítkovic a o půl desáté začal boj na dolním konci obce sousedícím s Hrabůvkou. Největší odpor kladli Němci na zmíněném již Žižkově. Zde došlo k prudké přestřelce a Rusové použili i děla, řada domků byla granáty poškozena (mezi jinými Jana Dvorského č. p. 151, Jana Paloce č. p. 149, Aloise Šindla č. p. 204, Josefa Vojnoviče č. p. 182, Marie Sedlářové č. p. 177, Petra Libiše č. p. 220, Karla Kvapíka č. p. 337, Ludvíka Polacha č. p. 439), některé granáty dopadly i dál do vesnice. Zasažen byl dům Fr. Brázdila č. p. 439, sousední drogerie Zd. Chlupatého a usedlost Jindřicha Chlupatého č. p. 176 začala hořet. Domácí lidé však za pomoci sousedů oheň uhasili.

Po zlomení odporu na Žižkově pak Němci rychle ustupovali poli k Paskovu, na druhé straně pak vrbinou přes most do Vratimova.

Ve středu vesnice jsme během dopoledne neustále slyšeli krátké dávky ze samopalů, občas i rány z pušek ojediněle i výbuchy granátů. A najednou – ani nevím, kdo s tím přišel - že Rusové jsou tady. Vyběhli jsme z krytu a první sovětský voják byl asi 50 metrů od nás. Co mi dosud utkvělo v paměti, byla jeho úžasně vybledlá uniforma, ty tisíce kilometrů v dešti a větru a zase na slunci byly na ní vidět. Bubínkový samopal měl přes prsa a ani přilbu neměl, jen lodičku. Lidé ihned vybíhali z domů, vítali osvoboditele, nabízeli jim, kdo co měl – koláč, chléb s máslem, maso, čaj i kořalku. Rusové ovšem moc času na vítání neměli, sem tam si z nabízeného něco vzali, hned však spěchali dál a jenom se ptali: „Gdě German?“. S pěchotou postupovala lehká polní

děla, mezitím občas projel tryskem vůz s municí tažený trojkou malých ruských koní. Na jednom z nich zlomené kolo bylo nahrazeno žerdí, přesto uháněl stejně rychle jako ty druhé.

Most do Vratimova vyhodili Němci 1. května o půl druhé odpoledne. Byl v půli zlomen, přejít se však po něm dalo. Jedenadvacetiletý Jarda Vavruška se svým otcem převáděli přes něj první sovětské rozvědčíky. Protože se však od Vratimova ozývala střelba, zajel Jarda na kole pro posilu. Zůstal po boku sovětských vojáků až do večera, v noci ho přinesli s ranou v srdci.

Při tomto boji padl také devatenáctiletý Miroslav Gajdošek, Jaroslav Fajfka byl těžce raněn.

Jarda Vavruška byl od března 1944 členem odbojové skupiny „Záře“, spolu s jinými šesti chlapci, Láďou Čermákem, Adolfem Neuwirtem, Emilem Mutinou, Antonínem Mynářem, Vlastimilem Gromnicou a Vojtěchem Slavíkem. Většinou jim bylo kolem 20 let.

Pokusili se také zachránit most před vyhozením, ale nepodařilo se jim to. Když pak obec osvobodila sovětská armáda, přidali se k ní. Všichni se vrátili, jen Láďa Čermák ne, nevěděli o něm nic ani jeho kamarádi, neboť při jednom z útoku se od nich nějak odpojil.

Velké bylo zoufalství jeho matky, která ho mnoho a mnoho dní urputně hledala, vyptávala se po něm, až ho konečně našla. Padl a byl pohřben ve Fryčovicích.

Tak tito mladí lidé zaplatili krví naši svobodu, kromě těch patnáct ovšem, kteří zůstali v koncentračních táborech nebo zahynuli při pracovním nasazení v „říši“, kromě čtyřech dalších občanů ze Závodí, kteří rovněž zahynuli v průběhu bojů, a samozřejmě kromě hrdinných rudoarmějců, jichž padlo v naší obci osmnáct.

Vzpomínky byly zveřejněny v roce 1965 v publikaci „Osvobození Ostravy ve světle vzpomínek a kronik“.

Bohuslav Olšanský (*1925), byl synem známého hrabovského podnikatele, výrobce cementového zboží. Ihned po skončení války pokračoval ve vysokoškolských studiích v Praze, které přerušily až události v r. 1948, kdy jako syn kapitalisty musel studia přerušit.

Vzpomínky Jarmily Janšové, roz. Havláskové

V roce 1945 jsem bydlela se svými rodiči na Krmelínské ulici v domku č. p. 336. Je to vedle bývalého hostince a obchodu mého strýce p. Dvorského. Bylo mi tehdy 15 let.

Uprostřed května se k nám nastěhovala skupina ruských vojáků. Obsadili horní byt, kde bydlela rodina mého strýce. Já jsem bydlela s bratrem Zdeňkem a s rodiči ve spodním bytě, kde nás bylo najednou sedm lidí. Ale rádi jsme se uskrovnili, hlavně že skončila válka.

Vojáci měli na zahradě velké nákladní auto, plné různých přístrojů, pravděpodobně to byla vysílačka a telefony. Bydleli u nás až do července roku 1945.

Zůstala mi po nich pěkná vzpomínka a několik fotografií. Na rozloučenou napsali na zadní stranu jedné z nich: „Na památku panu Josefu a paní Anděle od ruských vojáků Vladimíra, Nikolaje, Viktora, Antona, Konstantina, Fedora, Leonida a Nikolaje. V době pobytu v obci Hrabůvka – M. Ostrava – 4. 7. 1945.“ Josef a Anděla byli mí rodiče.

Pro zkrácení volné chvíle se jednou převlékli do civilních obleků, které měli ve svých zavazadlech. Uprostřed v čepici se štítkem stojí můj tatínek. Vojáci hráli často na hudební nástroje a zpívali.

Jednou požádal jeden z vojáků mého tatínka, aby mu půjčil jízdní kolo. I když to byl tehdy důležitý dopravní prostředek, tatínek vyhověl. Pamatuji si, že voják se jmenoval Leonid. Jel směrem na Novou Bělou, cestou nazpět z kopce od Balcara havaroval, přišel pěšky s poraněnou rukou a s rozbitým kolem.

Leonid je ten, který na fotografii drží v náručí holčičku. Na jiné fotografii stojí uprostřed skupiny vojáků a je vidět jeho poraněnou ruku s obvazem. Tatínek kolo spravil a ještě dlouho mu sloužilo.

Ještě si pamatuji na následující událost z doby osvobozovacích bojů. Němečtí vojáci měli v polích nedaleko od nás vojenský přístřešek. Když se k němu přiblížili ruští vojáci, vyšli ven s bílým praporem. Při přiblížení ruských vojáků začal jeden Němec střílet a dva ruské vojáky zastřelil. Jedním z mrtvých byl velitel této skupiny, vojáci ho pak dlouho oplakávali.

Jarmila Janšová, Paskovská 292, prosinec 2014

Skupina vojáků u svého radiovozu

Skupina vojáků na zahradě u Havláskových

Vojáci, převlečení do civilních šatů.
Uprostřed skupiny je v čepici se štítkem
pan Havlásek, tatínek paní Janšové.

Vojáci pózují v civilu a s hudebními nástroji

Voják Leonid, který havaroval na kole

Voják Vladimír u radiovozu

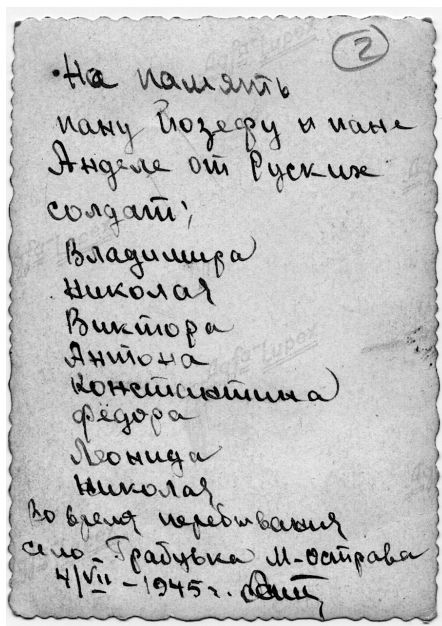

Skupinové foto s podpisy rudoarmějců

Na rubu jsou podepsáni vojáci:
Vladimír, Nikolaj, Viktor, Anton,
Konstantin, Fjodor, Leonid a Nikolaj

Datováno 4.července 1945

②
• На память
нану Подеду и нане
Ангеле от Руских
солдат;
Владимира
Никола
Виктора
Антон
Константина
Федора
Леонид
Никола
во время пребывания
село - Градубка М-Острва
4/VII - 1945. Дани

Použité fotografie vojáků Rudé armády pocházejí ze soukromého archívu paní Jarmily Janšové, rozené Havláskové

Vzpomínky Marie Stárkové, rozené Ličkové

V roce 1945 jsme bydleli v domku uprostřed Hrabové. Dnes již patří jiným majitelům a dosud stojí v zahradě vedle drogerie směrem k ulici „Na farském“. Bylo mi tehdy necelých 10 let. V roce 1954 jsem se provdala za Břetislava Stárka a žiji od té doby v rodinném domku na ulici Bělská.

Mé vzpomínky se začínají odvíjet od srpna 1944, kdy byla poprvé bombardována Ostrava. Byl to krásný letní den a asi v 11 dopoledne se odehrálo veliké drama. Moje babička byla v ten den pomáhat na poli, které tehdy patřilo rolníku Antonínu Adámkovi. Bylo to pole nedaleko hřbitova. Kopaly se brambory. Když spadla bomba na nedaleký pozemek pana Kudělky, vzaly ženy nohy na ramena a běžely se schovat do domku na hřbitově. Další bomby padly na pozemek pana Františka Kudělky a Augustina Míčka někde v blízkosti dnešní „Tajgy“.

V té době byl v Zábřehu bombardován chemický závod „Rütgers“. Bomby však dopadly do obytných čtvrtí Zábřehu, kde zahynulo mnoho místních občanů.

Bombardování pak probíhalo téměř každý den. Pozorovali jsme, jak letadla shazovala nejprve lesklé proužky se staniolem, které při padání vydávaly zvláštní zvuk. Později jsem se dozvěděla, že to byla ochrana proti německým radarům.

V době bombardování se pečlivě kontrolovalo zatemnění oken. A přišly Vánoce a bombardování polevilo. Pro ochranu Ostravy před nálety byly za dálnicí umístěny „flaky“ a čas od času, hlavně v noci, bylo slyšet střelbu.

Přišel březen a duben a začalo být již zle. Chodili jsme do školy již jen pro úkoly. Dostali jsme tam i svačinu, byl to krajíček chleba, který jsme si mazali marmeládou. Ta byla v plechovém kbelíku a prý se vyráběla z červené řepy.

Ke konci dubna začalo přituhovat – fronta se již blížila a tak jsme se na celé dny přestěhovali do sklepa k sousedům. Nás bylo osm a jich sedm, ale všichni jsme to ve zdraví přečkali.

Drama bylo 30. dubna. Odpoledne za námi přišel důstojník SS francouzské národnosti a žádal mého otce, ať mu sežene benzín do motorky. Tatínek musel jít pro benzín do nedalekého hasičského skladiště a pak mu ještě musel tu motorku opravovat. Důstojník chtěl teplou vodu a ručník na umytí rukou. Z němčiny to překládala dcera sousedky. Na ironickou poznámku, jestli nechce i toaletní mýdlo, začal křičet, že nás všechny postřílí.

V té době někdo přinesl zprávu, že u benzínky jsou postaveny zátaras, tzv. ježky.

V úterý 1.května, přšelo se sněhem, dorazili v dopoledních hodinách do středu vesnice sovětští vojáci a žádali mého otce, bratrance a pana varhaníka, aby s ním šli za farářem, že se chtějí podívat do kostela, který byl poškozen dělostřelbou.

Pak přišla smutná zpráva, že při zachraňování mostu přes Ostravici zahynuli mladí kluci Mírek Gajdošek a Jaroslav Vavruška, avšak most zachráněn nebyl. Zvláště pro rodinu Gajdoškových to byla velká rána, protože otec Mirka zahynul v roce 1943 v Osvětimi.

Smuteční obřad obou chlapců byl společný a konal se v hasičské zbrojnici. Pak v doprovodu všech občanů byli převezeni na hřbitov a pochováni.

Mé vzpomínky jsou ovlivněny nízkým věkem, rodiče před námi některé události tajili.

Mrtvé německé vojáky museli převážet hrabovští Němci do společného hrobu na horní konec Hrabové do prostoru tzv. mrchoviště. Musela se toho zúčastnit i jedna naše sousedka z č. p. 448.

Na tyto události a na ještě mnoho dalších, méně důležitých, nezapomenu do konce svého života.

Marie Stárková, roz. Ličková v prosinci 2014

Osvobození „Hradčan“ **(vzpomínka prof. PhDr. Lumíra Dokoupila, CSc.)**

Vrátit se k událostem, které proběhly před sedmdesáti lety, je obtížné, čas mnohé z paměti odvál, zvláště když jde o vzpomínky chlapce, který tehdy ještě nedospěl ani ke konci prvního desetiletí života. A tak zůstaly spíše jen jednotlivé epizody, časem nepropojené události, které dosud z mysli nevyprchaly.

Celou dobu druhé světové války a okupace naší vlasti jsem prožil se svými rodiči a babičkou, říkali jsme stařenkou, v rodinném domku na Hradeckého ulici číslo 10. Této části Hrabové, ležící mezi Žižkovem a Šídlovcem, se tehdy trochu nadneseně obvykle říkalo „Hradčany,“ nebo „Na Kopci.“ Byla tvořena dodnes stojícími 15 rodinnými domky se zahradami, jejich okolí je však dnes již jiné.

Jako malý chlapec jsem nejvíce volného času trávil na zahradě, vábila mne také na dvoře stojící kůlna, v jejíž jedné části chovala stařenka za války nezbytné domácí zvířectvo, ve druhé měl otec malou stolařskou dílnu s množstvím pro mne lákavého nářadí. Ač byl otec během války zaměstnán ve vítkovických železárnách, jako vyučený stolař si tehdy

přivydělával zhotovováním nábytku. Vycházky s ním nebyly časté, ale jednou před koncem války navrhl, že se půjdeme projít do „vrbiny,“ což byl zalesněný pruh táhnoucí se podél Ostravice. Když jsme se blízko mostu spojujícího Hrabovou s Vratimovem obrátili k návratu, uslyšeli jsme v krátkém rozmezí dva výbuchy. Při návratu jsme před naším domkem viděli shluk sousedů i zcela cizích lidí, od nichž jsme se dověděli, že do naší zahrady dopadla bomba. Svrhl ji sovětský bitevník, který útočil na auto s německými důstojníky, jedoucími po „dálnici“, jak se říkalo tehdejšími kostkami dlážděné cestě spojující Místek s Ostravou. Naštěstí uprostřed naší zahrady byla právě připravena hromada přivezeného hnoje, do níž bomba dopadla, takže kromě děr po střepinách, poškozeného komína a zasklení oken větší škody nevznikly. Zato hnůj byl rozmetán po všech zahradách. Tragický byl však dopad druhé bomby u pomníku strážmistra Františka Janhuby, kde o život přišlo několik lidí. Střepinou poškozená dolní část pomníku dodnes připomíná tuto smutnou událost.

V jarních měsících roku 1945 se frontová linie blížila k Ostravě, posléze se začalo ozývat i vzdálené temné dunění. Jak jsme při pozdějších cestách vlakem ze Svinova do Opavy poznali, musela se vojska Rudé armády i s československou jednotkou při tzv. ostravské operaci probít předválečným československým opevněním, aby Ostravu bez vážnějšího poškození získala obchvatem ze západu. Právě tyto tvrdé boje, provázené obrovskými lidskými i materiálními ztrátami, tento hlomoz dokládá. Protože bylo zřejmé, že při přechodu fronty zůstaneme doma, rozhodl se otec zpevnit, tehdy v domku jedinou, sklepní místnost. Okénko zabezpečil bednou naplněnou pískem, strop vyztužil trámy a dřevěnými stojkami, zhotovil též dvě dřevěné plochy ke spaní. Do sklepa jsme se odstěhovali již několik dní před 30. dubnem, kdy centrum i většina místních částí Ostravy byly osvobozeny.

Krátce před příchodem fronty jsme zjistili, že k četným překážkám z ostatního drátu, které měly ztížit postup sovětských vojáků, přibyl hluboký příkop v cestě do Vítkovic a Moravské Ostravy na hranici katastrů Hrabové a Hrabůvky „u benzinek“, blízko konečné stanice tramvaje, označované pojmem „komárek“. První máj posledního válečného roku, jenž přinesl svobodu i obyvatelům Hrabové, od roku 1941 přičleněné k Ostravě, byl dopoledne podmračený a mlhavý, což se ukázalo pro nás jako velmi šťastné. Ranní napjatý klid předznamenal následující rámus při zahájení čtyřhodinového boje o nevelký prostor domků a zahrad zvaný „Na Kopci“. Napětí a strach zřejmě způsobily, že jsem brzy poté, co se kolem desáté hodiny ozvala střelba a křik, ve sklepech usnul a probudil se až ve chvíli, kdy se na sklepních schodech objevil sovětský voják se samopalem a s dotazem v ruštině, zda tu jsou Němci. Po několika hodinách jsme na chvíli opustili sklepní úkryt a ze zápraží pozorovali spoušť, kterou střet přinesl. Ale náhlá střelba nás znovu rychle do sklepa zahrnala. Od vojáků jsme se dověděli, že kdyby nebyl 1. máj a mlhavo, obtížné dobývání „Kopce“ by usnadnilo letecké bombardování, jehož následky lze jen těžko domyslet.

Brzy po osvobození „Kopce“ – druhý či třetí den poté – se náhle v naší blízkosti ozvala střelba. Děsivý byl strach, že se fronta znovu vrací. Když jsme vyšli před dům, zjistili jsme, že na konec ulice ve směru k Žižkovu sovětská vojska přivezli dělo a začali střílet někam k Nové Bělé, kde měl zůstat zbytek hitlerovců. Podle vyprávění naší sousedky vybourali ve střeše rohového domu (č. 11) otvor, a tak vytvořili pozorovatelnou, z níž sledovali účinnost střelby. Ta však našťásti netrvala dlouho. Zato se brzy objevily zřejmě zabezpečovací jednotky s početným koňským doprovodem, jehož značná část skončila na naší zahradě, příslušné mužstvo pak na naší půdě. Spoušť, která nakonec po několikadenním pobytu zůstala, byla sice těžko popsitelná, ale rozhodně nezkazila přátelskou atmosféru a radost z nově nabytého pocitu životní jistoty.

Lumír Dokoupil, leden 2015

Autor této vzpomínky prof. PhDr. Lumír Dokoupil, CSc., od r. 2000 profesor historie na Ostravské univerzitě, se narodil v r. 1935 v Hrabové a prožil „Na kopci“ svá dětská léta.

Vzpomínky Miroslavy Juráskové, roz. Bienašové

Paní Miroslava, ročník 1930, bydlí v rodinném domku č. p. 3/278 u Paskovské ulice na konci Hrabové nedaleko statku. Na květnové dny 1945 vzpomíná takto:

Válečné dny jsme prožili jako všichni ostatní ve sklepě. Náš dům měl dva byty, každý dvě místnosti. Do jedné místnosti bytu blíže k Paskovské se nastěhovali dva ruští důstojníci, jeden starší a jeden mladší. Staršímu se říkalo „Čert“. Oba byli letci. V druhé místnosti byla ošetrovna raněných ruských vojáků, za kterými docházela každý den ruská lékařka. Pak jsme se dozvěděli, že zahynula v Paskově. Také já jako některé okolní děti jsem letěla v ruském letadle, letiště bylo na louce nedaleko našeho domu. Na naší zahradě bylo umístěno dělo.

U tety Berty Linhartové, na dnešní Slínové ulici, měli vydlážděný dvůr a každý večer tam tancovali ruští vojáci s okolními děvčaty.

Ještě si vzpomínám, že nedaleko na zahradě u Hájkových (Na Rozvodí 16) byli pohřbeni vojáci, ale jestli němečtí nebo ruští, to nevím.

Na strýce Oskara Linharta, který zahynul v koncentráku, si příliš nepamatuji. Jen vím z vyprávění mé maminky, jeho sestry, že ho naposled viděla, když jel na kole do Ostravy a řekl ji, že jede na gestapo, kam ho pozvali k výslechu. Domů se již nevrátil.

Na zahradě před naším domem měli vojáci z letiště parkoviště aut, a když bylo letiště zrušeno, byla zahrada rozryta od aut a tatínek to musel dlouho opravovat.

Poznámka Vladimíra Slavíka, který byl v prosinci 2014 přítomen uvedenému vyprávění:

V prostoru bývalých rybníků v jižní části Hrabové bylo v květnových dnech roku 1945 zřízeno polní letiště Sovětské armády, vybavené (dle popisu pamětníků) letouny typu Polikarpov PO 2, lidově nazývanými „kukuruzník“ a německými vojáky pro charakteristický zvuk motoru „létající šicí stroj“.

Tento typ letadla byl používán k různým účelům, jako např. sanitním, průzkumným, jako štábní letoun, ale i jako bombardovací. V otevřených stanovištích seděl vpředu pilot a vzadu cestující. Stroj byl velmi jednoduché konstrukce, běžné závady se daly snadno opravit. Díky tichému chodu motoru byl využíván i k bombardování z malých výšek, často i v noci.

Hmotnost letounu byla pouhých 700 kilogramů, maximální rychlost činila 150 kilometrů za hodinu. Mohl být vyzbrojen i kulometry, unesl pumy do váhy 250 kilogramů. Dolet měl 500 kilometrů, dosah 4 tisíce metrů. Celkem bylo vyrobeno během války v SSSR přes 30 tisíc těchto strojů.

Vzpomínky Naděždy Slavíkové, rozené Linhartové

Jmenuji se Naděžda Slavíková, za svobodna Linhartová. V květnu 1945 mi bylo bezmála 12 let a to je věk, kdy si člověk všechny významné a neobvyklé události zapamatuje na celý život. Bydleli jsme na Slínové ulici (v blízkosti statku) v domku č. p. 317.

Především musím vzpomenout následující zážitek. Nedaleko od našeho domku si Rudá armáda zřídila na tehdejších pastvinách polní letiště. Jde o prostor mezi potokem Ščučí a hrázkou bývalých rybníků. Děti z širokého okolí tam sledovaly pro ně zcela neobvyklé události, starty a přistávání vojenských letadel.

Nevím, proč právě mě si vybral ruský pilot, ale najednou jsem seděla v letadle a už jsme letěli. Zážitek na celý život, vidět Hrabovou z takové výšky.

Další vzpomínka se týká pozemských věcí. Aby se zachránily krávy okolních sedláků před německými vojenskými kuchyněmi, byly rozmístěny u okolních obyvatel. V naší „šopě“ byla také jedna z nich a jejího mléka využívaly čtyři rodiny. Pamatuji se na dojení, nikdo to pořádně neuměl. Mléko a hlavně smetana byly tehdy vzácné.

V souvislost s jídlem si ještě pamatuji, jak sovětští vojáci opékali na naší zahradě vepře.

Zážitek bylo také bydlení ve sklepě. Využívali to všichni, kteří ho měli. V naší části Hrabové v některých domech sklep nebyl. A tak se u nás ve sklepě o rozměrech asi 5 x 4 metry ubytovaly čtyři rodiny i s dětmi, a to na několik dnů.

Poslední vzpomínka na konec války je následující: Skupina vojáků bydlících na našem konci vesnice se často proháněla po Paskovské na kolech. Byla to oblíbená zábava rudoarmějců, kterým bylo sotva 16 - - 18 let. Podrobnosti již nevím, ale maminka vyměnila malé dětské kolo s ruským vojákem za zlatý prstýnek. Malé kolo nemělo pro vojáky žádný užitek, mně však udělalo ohromnou radost.

Na kolech jsme pak celá rodina jezdili do Vratimova k babičce. Most přes Ostravici byl sice Němci vyhozen do vzduchu, ale po zničené konstrukci se dalo opatrně přejít i s koly na druhou stranu.

Po skončení války vládlo všude veselí, lidé byli jako vyměnění, všichni měli velký elán do nového života.

Byly však i rodiny, kde vládl smutek. Konkrétně nedaleko od nás bydlela teta Vojtěška Linhartová. Její manžel Oskar Linhart, můj strýc, prožil válku v koncentráku a teta pevně věřila, že se vrátí. Bohužel, nevrátil. Bratranec Luboš zůstal navždy bez tatínka.

Dnes se mnoho lidí diví, že po válce měli komunisté u nás takovou popularitu a výrazně zvítězili v tehdejších volbách. Válečné zážitky byly natolik kruté, že velká skupina obyvatel silně sympatizovala s Rudou armádou a se Sovětským svazem.

Teprve později a postupně se ukazovalo, že vše bylo poněkud jinak. Ale historie nezná „kdyby“.

Vzpomínky paní Anny Ryšanové, rozené Vyvialové

Paní Anna Ryšanová, rozená Vyvialová, se narodila v roce 1926. Od narození žije v Hrabové. Od roku 1931 až dodnes, včetně období druhé světové války, bydlí v domě na ulici Na Farském.

Vzpomínám si na zábor Hrabové v roce 1939. Když šli Němci vesnicí, všichni jsme brečeli. Německých vojáků bylo velmi mnoho, včetně aut i tanků. Všichni procházeli Hrabovou ve směru od Vítkovic k Paskovu. Jako děti jsme nesměli k hlavní cestě, tatínek se o nás bál a zahnal nás od cesty, kterou procházeli vojáci, domů. Tatínek v té době pracoval jako pošťák ve Vítkovicích, později v Hrabůvce.

Během války jsem měla jako ročnick 1926 odejít do Německa na nucenou práci. Už bylo vše vyřízeno, ale díky svému otci, který měl známé i na magistrátu, jsme nakonec nemusela odjet. Během války jsem se vyučila u pana Aloise Lipiny v obchodě, potom jsem pracovala i v obchodě na místě dnešní zastávky Kostelík.

Na podrobnosti o zavření členů hrabovského Sokola si nepamatuji. Jen si vzpomínám, že pan Adámek byl odvezen do koncentračního tábora v Dachau. Sama jsem byla členkou Orla, odtamtud nikoho nezavřeli. Co se týká koncentračního tábora v Hrabové, tak poté, co zavřeli vysoké školy, tam vojáci poslali studenty, aby jej postavili. Němci tam navezli i materiál, ale tábor nikdy nebyl dostavěn. Na místě tábora byl kdysi vodovod, proto jej chtěli postavit na tom místě. Mezi hrabovskými občany se o tom mluvilo a vědělo, ale hned v zárodku stavba naštěstí ustala.

Nálety byli dost časté, ale téměř vždy obešly Hrabovou, letadla bombardovala hlavně ostravský těžký průmysl. U nás ve sklepě jsme měli prádelnu, v níž byl vytvořen protiletický kryt. Okénka byla zakryta zešikmenými trámy, které chránily před střepinami. Všichni občané z ulice Na Farském se k nám chodili schovávat.

Když se přiblížila fronta k Hrabové, tak byl proveden nálet, schovávali jsme se ve sklepě. Při osvobození šla Rudá armáda od vratimovského mostu směrem k nám, vratimovský most byl vyhozen do vzduchu a sesunul se, asi v poledne nebo ve dvě hodiny. Na vybuchlý most jsme se dívali ze střechy našeho domu.

Most asi vyhodili sami ustupující Němci, po krátké době k nám od „vrby“ přicházeli Rusové. Ruští vojáci hledali po domech v naší ulici Němce, prohledali postupně osm domů v ulici Na Farském. Rusové bušili na dveře a hledali Němce, u nás ruští vojáci s nabitými zbraněmi křičeli: „Čech, Čech, Čech?“ Tatínek zaječel: „Čech“! Němci ustupovali před Rusy k Frýdku. Několik ruských vojáků zemřelo u vrby. Sem tam nějaký schovaný Němec v domech střílel po procházejících Rusech, hlavní část německých vojáků však rychle ustoupila k Frýdku.

Ruští vojáci se dobývali do kostela, mysleli si, že je tam seník, ruští vojáci byli sprostí. Tatínek v té době dělal kostelníka, chodili jsme zvonit ráno, v poledne a večer. Na faře byli nastěhováni Rusové, měli tam vojenské stanoviště. Nahoře byli ubytováni muži, v přízemí byl sklad benzínu, zbraní a munice.

U nás doma přebývali na noc Aňa a Valerie (též Valja, Valina). Aňa byla vedoucí skladu na hrabovské faře, Valina jí pomáhala. Aňa byla štíhlejší postavy, Valerie byla zavalitější. Obě bydlely u nás nahoře ve světnici, s ruskými vojáky jsme se nestýkali, jen s Aňou a Valjou, které byly na nás milé.

Také si pamatuji, že paní Marie Ličková šla trenýrky z německých praporů ruským vojákům, kteří byli ubytováni ve staré škole.

Vyprávění zaznamenal Martin Slepíčka dne 28. 12. 2014.

Vzpomínky paní Anny Jurečkové, rozené Baluškové

Paní Anna Jurečková, rozená Balušková, se narodila v roce 1931. Od roku 1972 bydlí na Šídlovci, během druhé světové války bydlela s rodiči a sourozenci v rodinném domě na Paskovské ulici č. 108, na místě dnešní restaurace Na Ščuším. Pohnuté dny německé okupace a osvobození Hrabové Rudou armádou v ní dosud zanechaly nesmazatelnou stopu.

Pamatuji si na mobilizaci v roce 1938 a na den 15. března 1939, kdy od rána Hrabovou pochodovala německá armáda směrem na Paskov. Německých vojáků byl veliký počet, včetně aut i koní. Po Místecké ulici projížděly německé tanky směrem na Frýdek-Místek.

Během války jsem o prázdninách chodila, společně se sestrou Libuší, sestrami Peřinovými a dalšími kamarády a sousedy, pást kozy na louky nedaleko strouhy (Na Dunaji), tam se chodila koupat i německá děvčata z Kuchyňkovy kolonie. Jednou naše koza sežrala svačinu německé dívky, ta na nás německy křičela, ale my jsme jí odpovídali, že za to nemůžeme.

V té době jsem začala jezdit tramvají do měšťanské školy na Zengrově ulici. Pamatuji si, že v roce 1943 byla veliká zima, ve škole byly uhelné prázdniny, tak jsem byla doma, kde jsem vypracovávala zadané úkoly. Můj manžel Milan po vyučení pracoval ve Vítkovických železárnách, spolu s ostatními byl nasazen na nucenou práci kopání zákopů pro německou armádu v Trojanovicích. V Hrabové byl také nedokončen nedaleko bývalého hřiště Dělnické tělovýchovné jednoty německý koncentrační tábor.

Zdá se mi, že od srpna 1944 začalo častější bombardování Ostravy, hlavně však vítkovických železáren, několik bomb během války spadlo i na Hrabovou. V roce 1944 vybuchly asi tři bomby i v Hrabové, například na tehdejším Míčkově poli, další bomba se spadla přímo do strouhy nedaleko ulice Jezdiště, nevybuchla a dodnes se nenašla. Má tchyně Anna Jurečková byla při jednom náletu zasažena střepinou, avšak neměla vážnější následky, ačkoli jí nadosmrti zůstal důlek v hlavě.

Od srpna 1944, dvakrát až třikrát týdně hlásilo rádio, jak se přibližují nepřátelská letadla. Nejdříve americká, po přiblížení fronty i ruská. Náš tatínek jezdil na Morávku do Lipového. Tam měl kolegu, kterému dával několik pecnů chleba pro partyzány, na oplátku dostal z jeho vlastních zdrojů mléko, máslo a tvaroh. Při jedné cestě zpět z Morávky na kole do Hrabové se obával, že jej zadrží němečtí „financi“, protože přijížděl z Morávky, kde byli obyvatelé Morávky hluboce otřeseni. V té době tam došlo k zavraždění sedmi občanů, kteří viseli podél ulice Na Morávce. Strach z německého řádění se tímto vypravováním mého

otce rozšířil i na další hrabovské občany. Výjimkou byl Karel Koždoň, známý hrabovský udavač, který bydlel v domku na křižovatce Mostní a Paskovské ulice.

Nakupovat jsme chodili k panu Chlupatému, v Hrabové v té době bylo celkem čtyři až pět obchodů. Jako každá rodina, i my jsme dostávali potravinové lístky, které vydržely až do roku 1953. Byly to malé lístečky na maso, mouku, chléb, rohlíky či mléko. Dospělí mohli dostat maximálně osminu litru mléka na osobu, děti čtvrtinu litru, těžce pracující osoby maximálně půl litru mléka. Naproti našemu domu byla četnická stanice, kde se vydávaly i potravinové lístky.

Vzpomínám na paní Alici Vlčkovou, ta měla židovskou maminku (rozená Thuraková), v době války se ukrývala na Valašsku, jediné tak unikla deportaci, maminka zemřela v Osvětimi. Také členové Sokola byli zavření, vzpomínám na ně s láskou, například na pana Janšu, Peřinu, Lyka, Vašíčka a další. Také si pamatuji na velký zátah, německé gestapo a vojáci někoho hledali, postupně prohledali všechny hrabovské domy. Tak vojáci přišli i k nám, rodiče se museli legitimovat. Jeden německý voják viděl moji malou sestru, tekly mu slzy, když ji viděl a říkal, že má v Německu také své děti.

Když němečtí vojáci prchali 29. dubna 1945 před blížící se frontou, tak vzali kola staříčkovi (dědeček) a tatínkovi, Lyčkům sebrali koně. Naše rodina neměla sklep, proto jsme spali před blížící frontou na opuštěné četnické stanici naproti našemu domu. Po probuzení jsem ráno slyšela střelbu. Německá armáda ustupovala od Vítkovic k Hrabové, brzy jsme byli všichni nadšeni z osvobození. V domě jsme měli ubytované dva příslušníky Rudé armády, kteří se jmenovali Švec a Sirotěnko, tito vojáci nás měli rádi, dávali nám i drobné dárky.

Přibližně od kostela až po dolní konec obce byli sváženi padlí němečtí vojáci na hřbitov v Hrabůvce, kde byli pohřbeni. Na obecním mrchovišti byli z horního konce až po kostel sv. Kateřiny pohřbeni

němečtí vojáci, nevím přesně kolik, snad čtyři nebo pět. U nás na zahradě v dřevníku jsme až v roce 1946 našli nevybuchlou minu, kterou si odnesl místní policista.

Poznámka Martina Slepíčky, který byl dne 26. 12. 2014 přítomen uvedenému vyprávění:

Němečtí „financi“ ze vzpomínek paní Anny Jurečkové jsou příslušníci zvláštních jednotek německé finanční hraniční stráže Zollgrenzschutz, které organizačně spadaly od roku 1944 pod oddíly SS. Příslušníci Zollgrenzschutz nejen střežili hranice Velkoněmecké říše a Protektorátu Čechy a Morava, ale podíleli se i na perzekuci občanů a zabíjení partyzánů v příhraničním území.

Vzpomínky paní Marie Sněhotové, rozené Baluškové

Paní Marie Sněhotová, rozená Balušková, se narodila roku 1938. Do první třídy nastoupila 5. září 1944. Během druhé světové války žila s rodiči a sourozenci v rodinném domě na Paskovské ulici č. 108, na místě dnešní restaurace Na Ščuším. Dnes bydlí na ulici Perunově.

Vzpomínám si, že když nad Ostravou probíhaly nálety, tak se má maminka strachovala o každého člena rodiny. Mí bratřenci v té době pracovali ve Vítkovických železárnách, na které často dopadaly bomby.

Dne 5. září 1944 jsem nastoupila do první třídy ve staré škole (*dnešní budova fary – pozn. M. Slep.*). Školní vyučování bylo často přerušováno nálety, i v první třídě jsme se museli učit německy, během roku se vystřídali tři učitelé.

Ve věži kostela bylo umístěno protiletcké dělo. Místní farář Jakub Horák musel německým vojákům zpřístupnit kostel. Z věže kostela vojáci stříleli na letadla, později i na postupující ruské vojáky. Páter Horák bydlel na faře, při bombardování často přebýval v kostele, kde se modlil. Ve věži byla okénka s připravenými německými „laufy“. Kostel nebyl během války výrazněji poškozen, pokud vím, tak ani vykraden.

Z vyprávění mé spolužačky Ivy Kubošové, rozené Vašíčkové, vím dobře, že její strýc Ing. František Vašíček, zaměstnanec Vítkovických železáren, vstoupil do cizinecké legie a padl v Africe u Tobruku. Při razii na členy Sokola v Hrabové zavřeli jejího otce A. Vašíčka a babičku paní Vašíčkovou. Oba skončili v koncentračních táborech, avšak každý v jiném, aby si nemohli být nablízku. Po osvobození se po oba vrátili s podlomeným zdravím. Je mi líto, že v padesátých letech znovu pana Vašíčka zavřeli komunisté.

Již od dubna roku 1945 ustupovali Hrabovou němečtí vojáci, přes vesnici jezdily „trény“ (*dopravní útvary vojenských jednotek, které zabezpečovaly zejména dopravu zásob a přepravu materiálu – pozn. M. Slep.*). Jednou při náletu spojeneckých letadel rozsvítili u Procházek světlo. Pod rouškou tmy se tiše přesunovali němečtí vojáci, letadla nad Hrabovou tušila, že tam Němci jsou. Po rozsvícení světla po nich okamžitě začali rvát, zpanikařili a vystřelili u domu Procházkových, nikdo naštěstí nebyl zraněn.

Od půlky dubna jsme nechodili do školy, ze statku soudruh Josef Kaloč přivedl dvě krávy k paní Peřinové, aby tam přečkaly ve zdraví konec války. Dne 30. dubna byla osvobozena Hrabová. Ten den šla má maminka dopoledne ke své mamince a mé babičce Anně Olšanské na horní konec obce. Odpoledne ovšem Hrabovou postoupila fronta, maminka se nemohla dostat zpět domů; nakonec šla nazpět přes pole,

domy a zahrady po Slínu, kolem ní zuřila střelba. Dne 1. května měla maminka narozeniny, z osvobození měla celá naše rodina velikou radost.

U našich sousedů Kaločů přebýval po osvobození mladý sedmnáctiletý ruský voják Vasil, který se naučil na Jezerní ulici jezdit na kole - z toho měl velikou radost, na ruce měl mnoho hodinek. U nás v domě jsme měli ubytované dva ruské vojáky, Švece a Sirotěnka. Oba nás měli rádi, dávali nám drobné dárky, sama jsem dostala panenku a po židovských dětech i dětské porcelánové nádobíčko. Do školy jsem nastoupila až v půlce září roku 1945.

Vzpomínka bylo zaznamenána 26. 12. 2014 Martinem Slepíčkou

Vzpomínky pana Otakara Lýčky

Dne 6. června 1945 majitel hrabovského statku pan Otakar Lýčka vydal v Hrabové osvědčení o dvou ruských vojácích, které skrýval během druhé světové války na svém statku.

V prosinci 1944 přišli k Otakarovi Lýčkovi, majiteli statku v Hrabové ve Velké Ostravě dva Rusové, váleční zajatci, kteří uprchli z tábora z nesnesitelných poměrů a žádali úkryt a stravu, čehož se jim také dostalo. Přes den se schovali do stohu slámy nedaleko dvora a na noc je majitel sám osobně pouštěl do teplé stáje, jelikož v bytě byli cizí čeledíni a nedalo se je ukrýt. Ráno před započítím práce ve stáji je opět pouštěl a oni se šli ukrýt přes den do stohu. Tak se to dělo více než dva měsíce, až je ve stáji objevily dojičky krav a spustily velký křik. Jelikož měl majitel mezi nimi i nepřátele, kteří hned hrozili udáním a gestapem, musel je sám ohlásit u úřadu a ukrýt je tak, aby je nikdo nemohl najít. To se mu skutečně podařilo, i když prohlídku celého statku provádělo 12 četníků. Ukrýl je ve stodole do slámy, na den zamykal a večer pouštěl. Avšak zaměstnaní deputátníci ještě i to

„vyšťárali“ a nezbývalo než je odvést jinam. Za pomoci p. Chudého z Hrabové se je podařilo odvést do Petřvaldu a odtud byli přičleněni ke skupině partyzánů.

Vzpomínky pana Ladislava Chudého

Pan Ladislav Chudý bydlící v Ostravě-Hrabové na Paskovské ulici sepsal 6. srpna 1974 spolu s panem Oldřichem Tománkem, bydlícím v Mošnově, potvrzení o záchráněni dvou sovětských zajatců v zimě 1943–1944.

Události se seběhly takto: část sovětských zajatců byla za druhé světové války eskortována do dolů na Ostravsko. Dvěma se podařilo uprchnout v polovině prosince 1943. Neměli asi orientaci a zůstali deset kilometrů od centra Ostravy ve stohu slámy, kde si udělali provizorní skrýš. Byl sníh a večer vycházeli sehnat něco k jídlu. Jednoho večera se potkali s majitelem této usedlosti panem Otakarem Lýčkou a prosili o nějaké jídlo. Tento je hned vzal do svého domu, kde dostali teplé jídlo, koupel, teplé prádlo a přikrývky. Pak takto docházeli každý večer. Koncem prosince však přišly větší mrazy a postěžovali si panu Lýčkovi, že je jim zima. On je pak na noc pouštěl do teplé stáje a ráno před příchodem krmiček je pouštěl ven. Jednoho rána však krmičky přišly o něco dříve a přistihly uprchlíky ve stáji, přičemž byly velmi polekané. Zajatci odešli ve čtyři hodiny ráno opět do své skrýše.

Nyní byla situace velmi nebezpečná pro pana Lýčku. Nezbývalo mu nic jiného než toto ohlásit místnímu četnictvu a uprchlíky odvést ze stohu do odlehle stodoly a dobře je ukrýt. Hned v tento den v jednu hodinu odpoledne přišli čtyři příslušníci četnictva a jeden zástupce gestapa a prohledali stoh i okolní hospodářské budovy. Prohlídka byla důkladná, rozkopali stoh, trvala tři hodiny a dopadla dobře. Usoudili, že uprchlíci ještě v noci odtáhli dále.

Oba sovětsí zajatci pobýli ještě několik dní, ale protože zde bylo maximální nebezpečí dalšího prozrazení, bylo nutno oba sovětské soudruhy ukrýt jinak. To se povedlo prostřednictvím pomocníka partyzánské skupiny „Štramberk“ soudruha Chudého, který je předal členu partyzánské skupiny „Štramberk“ soudruhu Oldřich Tománkovi. Oba sovětsí zajatci byli po uzdravení a zesílení byli odvedeni do hor k pomocné skupině, kde dále bojovali proti okupantům.

(Poznámka: Slovo „soudruh“ bylo v posledním odstavci ponecháno kvůli autenticitě textu pocházejícího z roku 1974. Označovali se jím zejména příslušníci komunistické strany a její přívrženci.)

Vzpomínka pana Pavla Janši

Pan Pavel Janša se narodil v roce 1937. V období druhé světové války žil a stále žije v sousedství hrabovského statku.

Vzpomínám si, že u dnešní Místecké ulice stály „flaky“, které střílely na prolétající letadla. Několik let před koncem války již začaly nad Hrabovou nálety. Letadla americké armády létala ve dne velmi vysoko, asi ve výšce 10 tisíc metrů, anglická letadla prováděla nálety v noci. Během ruských náletů jsem viděl, jak z letadel házeli světlice, aby lépe viděli na zem.

Tři týdny před osvobozením projížděly Hrabovou trény, bylo jich velmi mnoho. Jezdili převážně vozy s koňmi, aut jezdilo přes Hrabovou spíše méně. Němci přišli do vsi ke konci války, aby to tady měli pod kontrolou. Několik týdnů před osvobozením začali Němci odcházet pryč.

V den osvobození ustupovali Němci směrem k Paskovu. Když přicházela fronta, tak houfně střílely kanóny, nad Hrabovou létala i letadla. Na hrázi jsem vylezl na dub, abych viděl úchvatné letecké souboje nad Hrabovou. Němci na obloze soupeřili s Rusy, v okamžiku se srazily dva německé letouny, avšak Němci stačili vyskočit a zachránili se s použitím padáků. Rusové k nám přišli 1. května o půl třetí se samopaly, napili se mléka a odešli k Paskovu.

U nás doma jsme měli stodolu, ve které byl namířen jeden kanón na Mitrovici a jeden na Paskov. Na Hurtě jsem viděl jezdit malý, lehký tank na pásech, který měl rychlopalné dělo ráže 20 milimetrů. Ruský kanón střílel od nás po tanku. Viděl jsem, jak často Rusové mířili zbraněmi podle krabiček od zápalek. Po válce jsem do šrotu odnesl mosazné nábojnice. V Hrabové jsem jinak nezaznamenal žádný ruský tank. Na ulici Slínové měli Němci pět připravených mosazných minometů, nevystřelili však ani jednou. Při osvobození jsem viděl na Paskovské ulici ruské kaťuše, tzv. Stalinovy varhany. Rakety měly alespoň tři metry, Rusové poblíž zastavili a pak odjeli k Paskovu.

Pamatuji si, že u strýce Petra zůstali dva postřelení Němci na verandě. Byli to stejní Němci, kteří chtěl vyhodit hrabovský most přes řeku Ostravici. Vzpomínám si, že paní Honajzová a paní Olšanská šly zakopávat mrtvé německé vojáky na obecní mrchoviště. Také si pamatuji, že na místě, kde končí stará hráz rybníka Hurt, ležel mrtvý německý voják u starého dubu. Jeden ruský voják byl zastřelen u Hájka Na Rozvodí, měl tam i hrob. Po válce jej exhumovali a přesunuli do hromadného ruského hrobu na hrabovském hřbitově. Protiletadlový kryt jsme měli ve sklepě, tam jsme ale nechodili, protože to bylo zbytečné. Na Míčkově poli spadla bomba, stalo se to asi kvůli odlehčení letadla, proto bombu odhodili neúčelně do pole. Po bombě zůstal kráter o průměru asi deset metrů, hloubka kráteru byla asi osm metrů. U statku se kopaly protitankové zákopy, které byly široké deset metrů a pět metrů hluboké. Protitankové zákopy začínaly

u souseda Homoly a v oblouku se stáčely až k řece Ostravici, proto byly dlouhé minimálně 300 metrů. Zákopy se začaly stavět už na začátku toku 1945.

Známý hrabovský udavač Koždoň bydlel u Václava Beneše v křižovatce mezi Mostní a Paskovskou ulicí. Jednou Benešovi zabíjeli načerno prase, když byl Koždoň pryč. Právě měli zabijačku a připravovali jitrnice, když se Koždoň vrátil předčasně domů, ale neudal je. Před koncem války Koždoň utekl a ukryl se na Šumavě. Poznali jej podle jeho tlusté přítelkyně. Po válce zavřeli starého lidumila Stollberga, který pak umřel ve vězení. Chtěl být pohřben v Paskově, při pohřbu mu zneuctili hrob vlastními výkaly, hněv vůči Němcům byl obrovský.

Po válce spal u nás Rus v kuchyni. Jmenoval se Ivan a byl velmi pořádný, vše měl uklizené, samopal měl v řadě. U nás ve stodole byly uschovány náhradní díly pro ruská letadla, protože Ivan byl mechanikem u přechodného letiště.

Děda Lýčka měl na statku dva zajaté Rusy, těm se podařilo utéct, schovával je na statku. V Hrabové se po válce našlo mnoho zbraní. V rýze před našimi dveřmi jsem našel granát. U hrabovského mostu, který při osvobození vybuchl a který byl poté znovu vybudován, jsme za rok našli mrtvého Němce. Pamatuji si také na hrabovské letiště v prostoru bývalých rybníků, v Hurtě bylo 60 až 70 letadel, v Pilíku také např. kukuruzník, dvousedadlový kurýrní letoun bez kabiny.

Vzpomínky byly zaznamenány dne 27. ledna 2015 Martinem Slepíčkou.

Vzpomínky pana Ludvíka Ličky

Pan Ludvík Lička se narodil v roce 1930. Pohnutou dobu druhé světové války prožíval v ulici Na Farském, kde bydlí dodnes.

Pamatuji si na rok 1939, kdy Hrabovou zabírali Němci. Paskovskou procházelo mnoho německých pěšáků. Jezdila i auta, ale neviděl jsem žádné tanky. Mého spolužáka Máchu přejeli Němci autem, svalil se do příkopu a byl na místě mrtvý. Stalo se to poblíž dnešní restaurace Na Vyhlídce. Během války v Hrabové nebyli nikde Němci, vyjma Kuchyňkovy kolonie. Němci neprováděli žádné kontroly, jen jsme museli odevzdávat vajíčka a sádlo.

Vzpomínám se, že v odboji byl pan Ing. Matýsek, který pracoval ve staré ocelárně ve Vítkovicích. Tam se válcovaly pancíře pro německou armádu. Ing. Matýsek předával odboji informace o kvalitě, jakosti a nedostatcích pancířů. Zavřeli také pana Adámka, který zakopával do země petrolej. Snad také zavřeli učitele Zdeňka Olivu.

V prostoru Vrbiny začali v roce 1943 Němci stavět čtyři lágry, ale nedokončili je, dodnes zbyly jen základy. V místě dnešní haldy nad Šídlovcem měli Němci cvičnou střílnu, kde často zkoušeli pancíře. V prostoru za dnešní Místeckou ulicí byly „flaky“, jeden z nich byl také u Adámků na Prašivce. Živě si vybavuji, že od místa dnešního konce ulice Na Farském až k řece Ostravici postavili Němci široké zákopy, z jejich místa jsem při osvobození slyšel dlouhotrvající střelbu z kulometů, v té době jsem ležel schovaný u Firka za plotem.

Němci přišli do Hrabové asi tři měsíce před koncem války. V té době chodili Němci často na mše do místního kostela, já jsem ministroval, proto jsem občas zaslechl vojenské rozkazy. Při příchodu fronty stálo před farou německé dělo, které bylo namířeno na Hrabůvku. Nicméně Němci nemohli vystřelit, tak začali dělo spravovat krumpáčem. Jednou jsem slyšel, jak se německý voják chlubí, že v Hrabůvce zastřelil tři lidi. S chlapci jsme mu chtěli ukrást koně, ale někdo nám to rozmluvil, protože to bylo velmi nebezpečné.

Při osvobození nám Rusi shodili plot a křičeli: „Germán, Germán?“ Pak rychle odešli. V prostoru mezi mostem a vratimovským nádražím padl Vavruška, Fajfka byl postřelen u nádraží. Vzpomínám si, jak padlé Němce sbírali po Adámkově poli, tam jich padlo hodně. Rusové šli Hrabovou jako na hon. Padlé Němce pohřbili ve velké jámě na hrabovském hřbitově u márnice. Jámu pak zakopali.

Po válce u nás doma bydleli ruský kuchař a pošťák, u Jančářů bydleli další tři ženy. Jednou kuchař mámě donesl potajmu maso, aby se to nikdo nedozvěděl. Pošťák a kuchař se jeden druhého báli a nedůvěřovali si. U Adámků na poli měli Rusové nahnáno asi 200 krav, které si brali s sebou, vždy nějakou zabili na maso pro vojáky. Na faře bydleli Rusové asi dva měsíce po válce. Na statku zastřelili ruského vojáka (důstojníka), který chtěl znásilnit místní ženu. Bohušku a Jirku také chtěli Rusové znásilnit, ale ženy naštěstí utekly přes okno.

Pamatuji si, že na Míčkově a Adámkově poli spadly bomby, byly tam hluboké krátery. Když vybuchl most přes Ostravici, tak to u nás doma mohutně zatřepalo. Chlévy od zvířat popraskaly. Po válce jsme také likvidovali s kluky náboje a rozbíjeli jsme je kladivem, pan Vyvial nám to však okamžitě zakázal. Vzpomínám si také na hrabovské udavače, Karla Koždoně, Horkela a snad i Kofroně. Horkel bydlel u mlýna, byl mladý, snad měl okolo 25 let. Chodil v hitlerovském oblečení s bílými punčochami po vzoru Hitlerjugend, udával a snad i spolupracoval s gestapem.

Vzpomínky byly zaznamenány dne 1. února 2015 Martinem Slepíčkou

Vzpomínky Jaroslava Opěly

Mozaika mých vzpomínek na léta 1939 – 1945 není ucelená, je rozptýlená do malých střepin. Mám před očima příchod wehrmachtu do Hrabové: dívali jsme se na to za oknem v kuchyni – maminka měla na rukou bratra Vladimíra a já jsem stál vedle. Byla to nekonečná řada vojáků, kteří maširovali směrem na Frýdek. Bydleli jsme na Paskovské 125, kde jsem se také narodil. Byla to prodejna „Budoucnost“, kde tatínek pracoval jako vedoucí a správce.

Za války rodiče a jejich přátelé mnoho s námi dětmi o politice nemluvili, bylo to nebezpečné, báli se, abychom někde něco nevhodného nezmínili před cizími lidmi.

Mám před očima nálety na Ostravu, pásy bílých kondenzovaných pruhů, letadla byla vysoko a malá, ale mám v uších ještě zvuk jejich motorů. Také jsem viděl, jak dvě letadla byla zasažena a padala dolů. Měli jsme strach, aby nezasáhli plynárnu, která byla někde v Zábřehu. Na dálnici do Paskova byly zakopány německé „flaky“, protiletectká obrana. Pamatuji se na hlášení v rádiu, když se „nepřátelská“ letadla blížila: „Achtung, achtung, die Lufthagemeldung...“

Krátce před osvobozením postavili Němci u staré školy velikánské dělo – mířilo směrem k Šídlovci, bylo to proti tankům, které se očekávaly od Hrabůvky. Měli jsme strach, kdyby došlo ke střelbě, že by náš dům mohl být zasažen.

Během osvobozovacích bojů jsme byli schováni ve sklepě, slyšeli jsme ránu, jak vyhodili most přes Ostravici. A pak hlasy ruských vojáků, kteří se ptali, kde je Němec. Odpověděli jsme, že jsme všichni Češi. Mrtvé vojáky wehrmachtu nebo rudoarmějce jsem neviděl, rodiče nás drželi doma, abychom byli uchráněni pohledu na mrtvé. Bydlel u nás krátce jeden mladý rudoarmějce, jmenoval se Ivan, byl prostý, milý a jednoduchý.

Jednu událost mám dobře v paměti, protože jsme u toho byli a stalo se to před našima očima. Šlo o Zdeňka Hudečka, mého desetiletého spolužáka, kterého přejelo ruské vojenské auto.

Zdeněk přebíhal přes cestu, ruský řidič se snažil vyhnout doleva, ale nestačilo to. Řidič vyskočil z auta, nadzvedl ho, aby Zdeňka mohli vytáhnout. Ruský řidič, byl to důstojník, byl velice nešťastný, miloval děti (rebjata), ve válce viděl mnoho raněných, a proto ho bolelo, že přejel chlapce. My jsme slyšeli kvílení brzd, a tak jsme vyběhli na ulici a viděli, jak lidé pomáhali Zdeňka vytáhnout z pod auta, ošetřovat a organizovat odvoz do nemocnice.

Zdeněk Hudeček se díky rychlému převozu do nemocnice ze svých zranění uzdravil, brzy se s rodiči z Hrabové odstěhoval do Brušperka. Zemřel v roce 2014.

Poznámka Vladimíra Slavíka: Tyto vzpomínky napsal Jaroslav Opěla formou dopisu, který odeslal z Mnichova v SRN, kde již mnoho let bydlí. Narodil se v r. 1935 v Hrabové, vystudoval Janáčkovu akademii múzických umění v Brně. Emigroval v r. 1966 do SRN, byl mimo jiné dirigentem Bavorského rozhlasu a docentem Vysoké hudební školy v Mnichově.

Vzpomínky MUDr. Jaroslava Olšanského

Nezbavíš se krajiny a prožitků dětství a mladých let! Jsou to kořeny nejsilnější, závazné jako úděl, někdy břímě, věčné návraty. Neunikneš jim, nechceš-li popřít sebe sama.

Jaroslav Olšanský

Bylo mně patnáct let, když se druhá světová válka chýlila ke svému konci. Byl jsem na gymnáziu, učil se, pozoroval, hodně četl a též

poslouchal rádio BBC. Válku jsem poznal až v posledních deseti měsících, více asi v posledních deseti týdnech. Bezprostředně v Hrabové byl válečný charakter citelný den před zábořem a snad další dny potom.

Na druhé straně se do mé paměti nesmazatelně zaryly události od roku 1938 a obrazy prvních okupačních dnů 1939. Věděl jsem, že naše politická reprezentace je v Londýně, že existuje zahraniční i domácí odboj, věděl jsem o jeho obětech i o těch, kteří končili, často bez soudu v koncentračních táborech s označením „Návrat nežádoucí“ – „Rückkehr unerwünscht.“ Heydrichiáda, Lidice, Ležáky budily rozhořčení a bezmoc, navíc ale učily opatrnosti. Strach přicházel jako v každé diktatuře odevšad, ale naučil jsem se chovat, tj. být opatrný. Právě proto jsem obdivoval a dodnes obdivuji profesory gymnázia, kteří za určitých nebezpečných situací strach neukázali. Hlavně v hodinách literatury, dějepisu a zeměpisu odpřednášela jen nepatrná část látku podle osnov. V průběhu přednesu určitého tématu dovedli v pravý moment nasadit výraznou pauzu, říci komentář pomocí mimiky, ale nebyla nouze ani o nenápadné sklouznutí k stručnému a správnému výkladu daného tématu. Tehdy ponejprv jsem hmatatelně viděl, že deformaci školství může vnutit jen diktatura, když národ ujařmila. Na dotyčné pány profesory jsem se podle toho díval s lítostí nebo obdivem, bohužel nevěděl jsem, že tomu tak není naposled.

Samozřejmě, že kontakty s takovými lidmi jsem hledal, myšlenky hltal v knížkách. Závěry jsem si činil zase po diskusích s lidmi, kterým jsem často s obdivem patnáctiletého důvěřoval. Do těchto úvah, jejichž kvantum někdy zcela pohlcovalo patnáctiletého gymnazistu, přišli Rusové. Táta řekl zcela jednoduše „su tu“, načež se bez zvláštní reakce spíše pohroužil jakoby do sebe. Asi 10 dní před jejich příchodem dostal nenadálou návštěvu spolupracovníka, pocházejícího z již tehdy osvobozené jižní Moravy, který přešel frontové pásmo. Během informačního pohovoru řekl: „...ale kradú jak straky a ženské ať se převlíkajú za staré baby, jináč je zle...“

Sovětsí vojáci se před příchodem do Hrabové zdržovali dva tři dny v Hrabůvce. A my jsme byli tehdy kluci odvášní. Prošli jsme celou Hrabovou až k Jubilejní kolonii. Tam jsem poprvé spatřil Rusa, jejich dotekové špičky. Vojáci tam měli těžký kulomet postavený někam směrem k Bělskému lesu. Když jsem se vrátil, začal jsem to vykládat s takovým smyslem pro humor, že jezdí výborně na koních apod. Táta mě za nerozvážnost málem vyfackoval.

Hrabová padla během tří čtyř hodin a neproběhl žádný masový odpor. Němečtí vojáci ustupovali od pump zadní částí Hrabové kolem rybníků. Ustupovali v sevřené řadě. Samozřejmě se mezi nimi musely najít oběti. Někde okolo chalupy Olšanského zahradníka byl vybudovaný bunkr, který měl postup Rusů zdržovat. Takoví obránci byli obětmi předem, protože neměli kam utéct. Jak si pamatuji, v tom bunkru byl padlý voják a měl u sebe všechno, jenom ponožky neměl.

Přímo na osvobození Hrabové mám i pár osobních vzpomínek. Během ústupu Němců k nám po hlavní cestě přijelo auto wehrmachtu s kanónem. Zastavilo nám u chalupy. Vystoupil německý „oficír“ a ohlížel louku hned vedle našeho domu. Bylo vidět, že na ni chce kanón umístit. Táta si dodal odvahy a šel vyjednávat, aby ho tam nestavěl. Německy uměl ještě z doby Rakouska – Uherska. V případě přestřelky nebo snad použití těžkých zbraní by to mohlo pro okolní domy skončit katastrofou. Oficír byl při hovoru zdvořilý, nechal se přesvědčit. Nasedl do auta a odjel i s kanónem směrem k Paskovu.

Asi za hodinu až dvě se objevil na cestě první ruský voják s kalašnikovem. Takový velký chlap s beranicí, zarostlý jak medvěd. Ostražitě prošel kolem našeho domu směrem ke dvoru. Za ním se vzápětí přitrousilo několik dalších vojáků. Rozhlíželi se na všechny strany. Upoutala je olšina za potokem. Před pár hodinami přes ni ustupovali Němci. Chvíli se radili a pak vjeli s dělem do zahrady sousedního domu (tehdy patřil paní Slavíkové). Museli vysadit bránu

z pantů, aby mohli projet. Vystřelili ránu na olšinu a čekali, co bude. Nic se nedělo, ani se neozvalo, tak šli dále. Po nich přijel ruský důstojník. Zastavil se, díval se do mapy. Všelijak s ní otáčel, rozhlížel se. Bylo vidět, že něco hledá. Ptal se mě na „cerkev“ (kostel). Při postupu ho přehlédli a přešel bez povšimnutí o dva kilometry. Od dvora se po chvíli vrátil raněný ruský voják, dostal ránu do stehna. Zdravotník, který se nacházel před naší chalupou, mu píchl asi morfium a ránu ovázal. Voják se pak, opřený o násadu z motyky, odelhal k dalšímu hnízdu raněných uvnitř vesnice. Z hrabovských občanů zaplatili osvobození životem, pokud si pamatují, čtyři mladiství, jeden z toho někde u Metylovic.

Těsně po osvobození, nevím přesně který den, ale určitě během prvních tří dnů, jsem měl možnost spatřit zajaté maďarské vojáky. Váže se k tomu historka, kde hlavní roli hrál hrabovský občan, pan Josef Zeman. Před válkou byl zaměstnán jako celní úředník u maďarských hranic na Zakarpatské Ukrajině. Se změnou poměrů na Slovensku se musel vrátit. Pracoval pak jako úředník na obci. Před oficínou holiče pana Janíka (roh Poplužní a Paskovské ulice) stál hlouček ruských vojáků a ostře se pouštěli do několika zajatých Maďarů v uniformách wehrmachtu. Za této situace se do věci vložil Josef Zeman. Vzhledem k jazykovým znalostem se mohl bavit s Maďary i Rusy. Velice rozvážně a s nadhledem tehdy zasáhl a uklidnil situaci. Ruským vojákům tlumočil něco, co je uklidnilo a v neposlední řadě se sám za nešťastné Maďary přimluvil. Podle něho nic špatného nedělali, jen několik měsíců hlídali vratimovský most a slepé rameno Ostravice, takzvanou Struhu. Během té doby se prý chovali slušně a nebyl s nimi žádný problém. Co se s nimi dělo potom už nevím, ale každopádně se v tu chvíli nekonal žádný unáhlený rozsudek bez soudu. Je dost možné, že Josef Zeman oněm Maďarům zachránil život. Táta pak velmi oceňoval odvahu, s jakou se do věci vložil a jak dal s ohledem na konec války přednost obyčejné lidské morálce před možnou mstou, lynčem a nenávisným jednáním.

Obecně se dá říci, sovětské vojáky jsme přivítali přátelsky, a konec třetí – „tisícileté“ říše s nadšením. Zkušeností se sovětskými vojáky bylo, na rozdíl od okolí, málo, neměli se čas ve vesnici příliš etablovat. Odešli po několika dnech dále. Nezdrželi se, myslím, déle než týden. Byli vystřídáni eskadrou pomocného letectva, jejichž piloti i personál měli svá letadla na lukách bývalých rybníků za „Piskořovým kopcem“ a ubytováni byli na témže konci vesnice po jednotlivých domech, též i v našem domku. Všechno to byli slušní lidé, spokojenost s nimi byla o řád větší než s osvobozenou armádou. Naše styky s nimi se dají označit jako velmi přátelské. Vzpomínám, že s několika kluky jsme byli první, kteří stáli u prvního pokusně přistavšího „kukuruzníku“. Během krátké doby na louce parkovalo snad dvacet letadel. Kvůli hladkému přistání musely být sesekány stromy na hrázce. Hlavní štáb sídlil nedaleko u pana Emila Nováčka. Velitel letky se se mnou jednou dokonce snažil zapříst hovor. Když zjistil, že u mě s ruštinou moc nepochodí, plynule přešel do němčiny, což mě překvapilo. Po třech měsících odjeli nenávratně, podle informace od jednoho z pilotů, Vladimira, do Černovic na bývalé Zakarpatské Ukrajině.

Události ve vsi od převratu probíhaly velmi hektickým tempem. Na obci proběhla výměna personálu, přišel „revoluční národní výbor“, připravený již komunisty. Příslušníci jiných stran, jak byli známi ještě z doby před válkou, byli kooptováni, býval zván i otec. Právo rozhodovat o klidových událostech si však osobovali mít komunisté. Projevilo se to brzy.

V paměti mně zůstal způsob vypořádání se s padlými německými vojáky v katastru obce. Ačkoliv se tak stalo asi tři dny před podepsáním německé kapitulace a koncem války, o kterém nebylo pochyb, byl vykopán pro těchto několik vojáků wehrmachtu hrob na mrchovišti u nové cesty. Na nutný výkop země byla nakomandovány i místní Němky, jedna z horního konce. Pamatuji reakci několika mužských občanů, kteří zažili ještě i 1. světovou válku a službu v různých armádách (tj. i legiích). Byla jim známa jiná pieta k padlému

vojákov, nyní kroutili hlavami. Zkusil jsem později, jak bude uvedená událost působit ve škole před mladým profesorem a několika spolužáky. Chudák pan profesor hleděl se zklidnit, hledal jiné téma hovoru a brzy od nás odešel. Nás několik mladých zůstalo. Každý zaujímal vlastní stanovisko. Jednotni jsme nebyli, i když se způsobem pohřbení německých vojáků nikdo nesouhlasil.

Ani druhá událost se neudála s nějakým zpožděním, spíše ve stejné době. Byla výrazem aktivity „revolučních národních výborů“ vůči místním Němcům v tzv. Kuchynkově kolonii - za války jsme jí říkali „Nový Berlín“. Na jejich byty čekali noví zasloužilci. Němci opouštěli byty, často jen s nejnnutnějšími věcmi. Sestra mé matky paní Ludmila Schmidtová-Adamusová, provdaná za sudetského Němce a do roku 1939 československá státní příslušnice, zůstala koncem války sama se čtyřmi dětmi mezi devíti měsíci až devíti roky. Manžel sloužící ve wehrmachtu byl tehdy nezvěstný. Ačkoliv mezi rodinami nebylo po dobu posledních šesti let žádných kontaktů nebo snah po sblížení, jednou si počkala na tátu při jeho cestě z práce. Odchytila ho u starých pump a se slzami v očích ho prosila o pomoc. „Valoš, pomozte mi. Vy stě kmotři dvou starších dětí. Přes den mě z bytu vyhánějí Češi, v noci se na mě dobývají Rusi...“. Porada doma mezi matkou a otcem byla krátká, jak ani jinak u křesťanských kmotrů nemohla být. Táta, během toho hovoru, s pohledem jako vždy upřeným před sebe, pronesl přemýšlivě, ale rozhodně: „Musí se jí (Lídě a dětem) pomoci, takto ji nejde nechat.“

Za touto větou vidím dodnes charakter velkého prostého člověka. Měl totiž možnost jednat i jinak. Několik příbuzných jeho rodiny bylo za války žalářováno, nevědělo se, v jakém stavu se vrátí (jen tušilo) a otec ztratil v Osvětimi svého nejstaršího bratra Petra, který tam byl jako důstojník československé armády a bývalý legionář zlikvidován v lednu 1942. Pozůstalé vdově se dvěma dětmi bylo třeba za války pomáhat. Nyní přibyla další starost. Myslím, že i k této pomoci bylo zapotřebí statečnosti, protože ne všemi byla naše pomoc pochopena.

V myšlenkách jsme trochu věřili na právní charakter případu a doufali, že nedaleký sběrný tábor a překotný transport do Německa se paní Schmidtové a jejích dětí týkat nebude. Ona sama německy prakticky neuměla a jejímu manželovi později žádné zločiny prokázány nebyly. Za této situace moje matka odvezla dvě starší děti v zájmu jejich nerušeného pokračování návštěvy školy do Strážnice, kde u řádových sester se jim dostalo ubytování i výuky. Bohužel, když se onoho nedělního večera vrátila zpátky, byla její sestra se dvěma dětmi (3 a půl roku a 9 měsíců) pryč. Přišel asi pětadvacetiletý mladý muž s páskou na ruce, tlumočil rozkaz „revolučního národního výboru.“ Otec mlčel. Již před tím jsem od něj slyšel s určitým despektem o bojovnících a partyzánech za pět minut dvanáct. Nemluvalo se. Táta odešel za dům na zahradu, nemohl ovládnout svůj hněv. Mladý muž, kterého jsem již nikdy v budoucnu neviděl, se na mně podíval a řekl: „Paní Schmidtová se dostaví co nejdříve.“ Svou tetu a její mladší dvě děti jsem vlastně vyprovázel do sběrného tábora v Hrabůvce sám. Prvou noc i s kočárkem ve sběrném táboře strávila pod celtou v Hrabůvce a příští dny ve vlaku směrem do východního Německa. Výsledek? Tříletá dcera s matkou se vrátily někdy před Vánocemi zpět, devítiměsíční syn Leopold bohužel celou cestu nepřežil. Následky těžkého a chronického hladovění byly silnější než intenzivní léčba v americké nemocnici mezinárodního Červeného kříže, kam byl transportován již pozdě. Americké okupační úřady v Berlíně po prošetření případu s českou stranou zjistily, že vystěhování bylo zcela neoprávněné. Přes neznalost německého jazyka se krutým omylem stala obětí divokého poválečného odsunu. Dnes vzpomínám, že událost byla tehdy často předmětem mého přemýšlení a úvah. Uvažoval také někdo z místních českých orgánů, když dával příkaz k transportu jednou již rozdělené rodiny, nota bene s devítiměsíčním dítětem? Nebo si nárokoval právo činit ortel, který směřoval k naprostému rozbití rodiny? Komu se cítil být odpovědný, svědomí nebo animozitě doby, ulice a jejich měřítkům? Jak se vyvíjel sám později?

Kdyby následující událost v Hrabové nenesla v sobě něco prorocky smutného, mohl bych se jí jenom hořce zasmát. Dávám jí název „Jak se stal můj otec nuceně asi na dvacet hodin honákem stáda.“ Stalo se tak někdy koncem prvního měsíce po osvobození. Asi již nikdo nezjistí, kdo byl autorem myšlenky, aby místnímu statkáři panu Otakaru Lýčkovi sovětská armáda zrekvírovala část skotu. Jednalo se o dosti velký počet kusů hovězího dobytka. Stejně tak vzal můj otec s sebou do hrobu, kdo jej při náhodné cestě brzy ráno kolem sídla revolučního národního výboru ustanovil ještě s několika občany povinností podílet se na pouti do neurčita. Táta se oblékl a šel, i když velmi nerad.

Úkol se ukázal velmi namáhavý. Dobytek se nedržel v houfu, odbíhal z cesty na louky, kterých bylo ve směru pochodu tehdy více než dost. Bylo k večeru, když honáci dorazili s dobytkem na úroveň obce Krásné Pole. Byli vyhladovělí, promrzlí, šaty jim promokly. Několikrát si dovolili opakovat žádost, aby byli někým vystřídáni. Leč nenašli u rudoarmějce, který byl na koni, žádné porozumění. Naopak vyžadoval, aby pokračovali v pochodu s dobytkem dále. Během následné slovní potyčky začal vyhrožovat a při tom se poplácávat po zavěšeném revolveru. Stádo mohli opustit až někde za Plesnou. Otec se vrátil ráno po snídani. Vrátil se vyčerpán zimou, žízní, hladem, ale zřetelně též morálně. Nehovořil skoro vůbec. Napil se horkého mléka a šel spát. Teprve když navečer vstal, byla s ním řeč. Zakončil téměř prorocky: „Ešli to tu přijde, nebude to moc jiné – zlodějina a raub těm, kteří něco mají a samozřejmě diktatura.“ V budoucnosti jsme často hovořili, kdo mohl být iniciátorem akce, zda také někdo z obce. Na každý pád, nikdo z těch, kdo měli vliv a byli u moci, nezakročil. Tehdy jsem už nebyl sám, kdo si kladl otázku, jak daleko to půjde, kam to až dospěje a zda se dá něco proti tomu dělat. To byly zkušenosti prvních týdnů.

Brzy bylo známo, že sovětská armáda opustí zemi do konce roku 1945. To byl rozhodně impuls pro demokratické politické síly v zemi. Bylo se možné průkazně domnívat, že dominance komunistů v politickém

životě se mohla prosazovat, jestliže tito cítili přítomnost Rudé armády. Ne nadarmo za čtyři roky poté, a rok po únoru, se stalo dokonce osvobození země sovětskou armádou jako jedno ze tří témat na maturitních písemkách z jazyka českého. Znělo: „Význam osvobození sovětskou armádou pro lidovědemokratickou ČSR.“

Vzpomínky zapsány Mgr. Ivem Šupčíkem na základě písemných memoárů MUDr. Jaroslava Olšanského předaných obci r. 1995, dopisů, záznamu z osobního setkání 10. 1. 2015 a několika telefonických rozhovorů do Wiezikonu ve Švýcarsku, kde doktor Olšanský již dlouhá léta žije.

Výpověď Petra Nováka, jak došlo k zabití jeho prastrýce Jaroslava Vavrušky

Jaroslav Vavruška, bratr mojí babičky, se narodil v roce 1924, čili ve stejném roce jako náš soused „mlynář“ František Konečný. Dokonce měli oba spolu chodit do jedné třídy na základní škole. Celá naše rodina žila v domě na nynější Zavadově ulici, kterou byste dnes samozřejmě na fotografiích stěží poznali. Tehdy bylo v okolí jen velmi málo „baráků“.

Na začátku války měl Jaroslav Vavruška pouhých 15 let. O jeho činnosti v období války se ví velmi málo. Přesto není pochyb o tom, že působil v partyzánském hnutí „Záře“, která v Hrabové, kromě záškodnické činnosti, mimo jiné ostatní informovala o válečném dění ručně psanými letáky. Na našem území jich mělo být v odbojové skupině sedm, čili sedm statečných, a stejně jako ve filmu sedm statečných se konce války dožili pouze tři z nich.

Pravděpodobně díky působnosti v odboji získal Vavruška zbraň, možná zbraně, kterou ukrýval na půdě. Můj dědeček, který byl o deset let starší než Vavruška, na samotném konci války ukrývané věci našel

a byl za to na svého švagra velmi rozzloben. Vždyť kdyby při tehdejších častých domovních prohlídkách gestapo věci našlo, byla by zavražděna celá jejich rodina. Jednalo se samozřejmě o velkou nerozvážnost, ale vzhledem k jeho věku se mu ani dnes nemůžeme divit, že chtěl za každou cenu něco udělat pro svobodu.

Dne 1. května odpoledne přišel Jaroslav Vavruška z venku domů a moje prababička mu začala chystat něco k jídlu. Po chvíli uslyšeli silný výbuch, jehož tlaková vlna otřásla všemi domy v okolí, snad i v celé Hrabové. Jaroslav tehdy pronesl svá poslední slova: „A přece nám ho vyhodili“ a aniž by si cokoliv vzal z připraveného jídla, ihned se zvedl od stolu a utekl pryč.

Po několika hodinách někdo přišel jeho otci říct, že Jaroslav leží těžce zraněný u poničeného mostu. Jeho otec se švagrem vzali malý žebříňák, ze kterého museli nejprve vyházet dřevo a vydali se pro něj k mostu. Po válce se v rámci propagandy říkalo, že ho k nám přivezli ruští vojáci a že ještě žil. Pravda to není, protože když dorazil jeho otec se švagrem k mostu, našli Jaroslava ležet již mrtvého v místech dnešní vodní elektrárny. Babička mi říkala, že střela prošla i tabatěrkou, kterou měl Jarda v náprsní kapse. To potvrzuje i samotná tabatěrka, kterou máme dodnes. Dokonce se ani neví, jestli ho zabila kulka vystřelená Němcem nebo Rusem, protože tehdy se tam střílelo z obou břehů Ostravice a situace musela být dost nepřehledná. Nepotvrzenou zajímavostí může být i to, že most nebyl podminován celý, ale že tam nálož umístili při svém ústupu Němci, dost možná převlečení do civilu. To by potvrdovalo fakt, že most nebyl zničen celý, ale byl v jedné části pouze rozlomen.

Ruští vojáci věděli, že Němci již nechtějí na našem území bojovat a že radši ustupují s nadějí brzkého konce. Mnoho z nich byli nuceně nasazení starci a mladíci, kteří se bez zbraně vzdávali se vztyčenýma rukama. Rusi ale mezi nimi nedělali rozdíly, protože věděli, že mezi

Němci jsou i fanatičtí stážísti, kteří jsou schopni všeho. Několik německých vojáků bylo na našem území ihned popraveno a těsně po válce v oblečení zakopáno.

*Na základě vyprávění Petra Nováka sepsal
Ing. Radomír Orkáč v dubnu 2015*

Strípky vzpomínek pamětníků

Vzpomínky na konec války přinášel čas od času i místní časopis Hrabovské listy. V červenci 2011 byl zveřejněn následující text:

Protektorát Čechy a Morava byl stát zřízený v roce 1939 Německem po rozpadu Československa. Byl to zvláštní útvar, v němž vládly totalita, strach, chudoba a přidělové hospodářství.

Přídělové lístky byly kupony na měsíc, na malé nedostatečné množství základních potravin. Často se dokupovaly potraviny předražené tzv. pod rukou. Domácnosti se proto snažily mít svá malá hospodářství nebo sehnat některé potraviny na venkově. Významně se v té době projevila vzájemná soudržnost lidí proti nenáviděné okupaci a kolaboraci s režimem. Rozhlas a noviny přinášely pouze cenzurované zprávy, tj. o hrdinných vítězstvích a postupu německých vojsk na všech frontách. Při nařízené kontrole všech radiopřijímačů byly z nich odmontovány tzv. krátké vlny, aby se tím znemožnil poslech zahraničního rozhlasu. Podařilo se však některé radiopřijímače zatajit a u některých se podařilo obnovit funkčnost krátkých vln. Tak jsme mohli poslouchat zprávy z českého vysílání radia BBC Londýn či Moskva. Další předávání zpráv sousedovi bylo jen osobní a ústní, podle důvěry, že nás neudá. Znamenalo by to totiž trest vězení, a to neznámo kde a na jak dlouho.

*Na události průběhu a konce války v ulici Klasná vzpomněl pan **Břetislav Karlinský**, který zde v rodinném domku bydlel.*

Zažil jsem zde nálety letadel, bombardování i konec okupace. Nálet bombardovacích svazů se ohlašoval vždy signálem sirény, nejdříve tři krátké tóny, ty znamenaly výstrahu, přímé nebezpečí náletu pak ohlašoval kolísavý tón. Rozhlas nejdříve německy a pak česky oznamoval situaci, kde ve které oblasti se nacházejí nepřátelská letadla. Při tomto hlášení (hlavně v závěru války) často už ani nestačili hlášení či výstrahu sirénou dokončit a bomby již svištěly. Ukončení nebezpečí oznamoval dlouhý tón sirény.

Cílem náletů byly různé průmyslové či chemické objekty, zpravidla Vítkovice, chemička „Rütgers“ nebo pozice protiletadlové dělostřelecké obrany, v závěru války pak mosty, silnice a vojenské kolony. Dosti pum též spadlo na domy a silnice.

Protiletadlový kryt jsme měli ve sklepě rodinného domku pana Františka Havláška, kde strop byl vyztužen hornickým způsobem, tj. dřevěnými stojkami. Mnohdy se zde ukrývalo i několik rodin sousedů. V obci se uvažovalo i o společném úkrytu pro občany, a to v lokalitě ulice Jestřábského.

V závěru války jsme již byli na nálety zvyklí. Na zahoukání sirény vzít si svůj předem připravený balíček s nejn nutnějšími věcmi a co nejrychleji utíkat do krytu i v průběhu noci.

Pro případ nočního bombardování německé úřady přísně kontrolovaly dodržování zatemnění každého objektu. Okna všech místností musela mít rolety, aby neproniklo světlo a dům nemohl být cílem náletu. Podobně byla stíněna světla aut a pouliční osvětlení. Nedodržení bylo trestáno.

Pro nás kluky bylo toto období velkým dobrodružstvím, ani jsme si neuvědomovali, že můžeme přijít o život. Ve své přirozené dětské zvědavosti jsme chtěli být válečnému dobrodružství co nejbližší. Bez ohledu na své bezpečí jsme z krytu často utíkali do podkroví domu a sledovali, kam dopadají bomby nebo jak protiletadlová děla (byla umístěna v hojném počtu podél Místecké v prostoru dnešní obchodní zóny) střílejí na bombardéry, kde se ve výšce objeví obláček po výbuchu šrapnelu, případně také jak si vedou stíhačky v leteckých soubojích mezi sebou .

Pokud se pamatuji, obec Hrabová byla osvobozena v 15 hodin dne 30. dubna 1945 příchodem ruských vojáků. Vívali jsme je my kluci a občané v obrovské euforii.

Na zvědavých výletech po válce jsme objevili např. v řece Ostravici opuštěný tank. To bylo něco pro nás kluky, vše jsme prozkoumali. Zbraně, náboje, různé střelivo. Ne vždy všem „zvědavcům“ prošel průzkum bez úrazu.

Na období osvobozování Hrabové vzpomíná také, tehdy mlynář a zemědělec, pan František Konečný, který byl od totálního nasazení v Německu osvobozen úřady. Zejména pro zabezpečování místní potřeby mletí mouky pro zemědělské zásobování.

Němci nás často kontrolovali, nutili kopat na našem pozemku v blízkosti mlýna zákopy, kopali jsme zákopy pro postavení „lágru“.

Němci bránili křižovatku na Místecké, ale byli zneškodněni. Padlé Němce jsme na trakaři odváželi k pohřbení. Rusové přišli k našemu mlýnu ne přes Ostravici, ale kolem haldy už 29. dubna. My jsme byli schováni ve stodole, kde jsme měli ze slámy zrobený úkryt. Ukrývali jsme se spolu se sousedy F. a J. Chlupatými. Na našem pozemku jsme Rusy přivítali s vděčností za blížící se osvobození a konec války. „Po slovansku“ jsme s nimi popili, oni pak dále pokračovali přes Šídlovec.

Vzpomínám si, že na našem pozemku a v blízkém okolí padli naši občané pan Gajdošek, Friedel, Matula, Baďura a bratři Vavruškovi, postřelen byl pan Litner. Náš občan Vladimír Čermák pak odcházel s vojáky a ti ho vyzbrojili, ale doneslo se mi, že padl a byl pohřben na hřbitově ve Fryčovicích.

Tyto vzpomínky zapsal podle vyprávění pamětníků v červenci 2011 redaktor Hrabovských listů pan Ing. Lumír Kosela.

Závěr

Tato publikace s názvem „Hrabová v období druhé světové války“ se snaží podrobně zachytit pohnuté osudy občanů spjatých s Hrabovou v nelehkém válečném období a přináší základní informace o tehdejších životech místních občanů a význačných událostech. Od té doby již uplynul delší čas, proto se několik občanů Hrabové rozhodlo v letošním jubilejním roce 2015, kdy si připomínáme výročí sedmdesáti let od ukončení druhé světové války, zaznamenat autentické vzpomínky pamětníků z období jejich mládí, aby nezůstaly zapomenuty a aby sloužily i pro poučení dalších generací.

Poděkování patří

PhDr. Antonínu Barcuchovi, prof. PhDr. Lumíru Dokoupilovi, CSc., Jarmile Janšové, Pavlu Janšovi, Miroslavě Juráskové, Anně Jurečkové, Ludvíku Ličkovi, Petru Novákovi, MUDr. Jaroslavu Olšanskému, Jaroslavu Opělovi, Ing. Radomíru Orkáčovi, Anně Ryšanové, Naděždě Slavíkové, Mgr. Jiřímu Slepíčkovi, Marii Sněhotové, Marii Stárkové, Mgr. Ivo Šupčíkovi a všem dalším, kteří se přímo či nepřímo podíleli na tvorbě této publikace.

Děkujeme všem, kteří se podíleli na přípravě publikace a díky patří zejména těm, kteří se neváhali s námi podělit o své vzpomínky.

S díky Vladimír Slavík, Martin Slepíčka a Milan Slíva

Seznam použitých pramenů a literatury:

- Archiv města Ostravy, fond Český svaz protifašistických bojovníků, místní organizace Hrabová, Památník organizace Svazu protifašistických bojovníků v Ostravě-Hrabové, nezpracovaný fond č. 968.
- Archiv města Ostravy, fond Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové II. díl, inv. č. 1, pag. 111–150.
- Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004.
- Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Vratimov, Pamětní kniha Vratimova I. díl, inv. č. 31, pag. 228.
- JIŘÍK, Karel a kol. *Osvobození Ostravy ve světle vzpomínek a kronik*. Ostrava: Městský národní výbor, 1965.
- KOSELA, Lumír. *Střípky vzpomínek pamětníků. Hrabovské listy*. Ostrava-Hrabová: Úřad městského obvodu Hrabová, 2011, č. 4, s. 2, 4.
- MATÝSEK, Jaromír. *Bombardování Moravské Ostravy v letech 1944–45 ve světle archivních dokumentů*. In: *Ostrava: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1969, s. 217–222.
- Fotografie Vladislava Čermáka a Jaroslava Vavrušky z rodinného archívu Petra Nováka.

Publikace vznikla za přispění městského obvodu Ostrava-Hrabová, poděkování patří zejména kulturní komisi, která zajistila financování vytištění publikace z rozpočtu obvodu.

Jazyková korektura: Mgr. Jiří Slepíčka

Zvláštní poděkování patří panu Ing. Vladimíru Slavíkovi, který s myšlenkou na vznik publikace přišel a podařilo se mu ji dovést až do úspěšného konce.